

MARSILII FICINI 240

FLORENTINI • MEDICI • AT-

que Philosophi clarissimi Epidemiarū Anti

dotus, ex idiomate Thusco, à Hiero

nymo Ricio latinitate donata.

P R A E F A T I O.

Per æ precium duxi, patriæ pietatis impulſu, aliqua conſilia contra peſtilentia morbu conſcribere. Vt uero quiſq; huius penetrare intelligentiam & curam exercere poſſit, inſtitui ſubtiles omnecis longasq; diſceptationes reiſcere. Satis nanque erit, quod quicquid in præſentia ſum traditurus, etſi breui uerborū contextu haud plura dici queant, ſufficientibus tamen rationibus, multorumq; tam priſcorū quàm recentiorū autoritatibus & experiētijs, præſertim patris noſtri **M. Ficini**, inter medicos præcipui, qui haud paucos hac labe infectos priſtinæ ſanitati reſtituit, & comprobatum eſt & traditum. Imploramus itaque **Deum Opt. Max.** humane uitæ largitorem, necnon uerarum ſalutariumq; medicinarū reuelatorem, ut contra peſtis pericula efficacia nobis detegat remedia, utq; ſuum uitale donum nobis ad laudem gloriāmq; ſuam conſeruet.

Ficini præter inter Medicos clarus.

PESTIS, uenenosus quidam uapor est in aëre concreatus, uitali inimicus spiritui: non quod propter elementarem aliquam qualitatem sibi contrarietur, sed specifica quadam proprietate. **V**eluti **T**heriaca, amica quidem est, nō quia calida sit uel frigida, sicca uel humida, sed quoniā ex uniuersa eius cōpositione forma resultat quaedam, uitalis formæ spiritus accommodata: Sic et pestifer ille uapor non quia calidus, frigidus, humidus uel siccus, naturæ inimicus est, sed quia sua proportio quasi ad amissim proportioni contraria est, in qua spiritus consistit in corde uitalis. **E**t quemadmodum continuō in terra nascuntur uenena, sic sæpenumero nascitur uenenosus in aëre uapor: attamen nō ita potens, quia magis spargitur. **N**ec puro stabiliri potest in aëre, quousq; talis aër est spiritui conformis, et igni, qui ex suæ naturæ potentia alterius nō recipit naturæ mixtionē, unde fit quod nullam capiat putrefactionē. Sic purus et aër nullā recipiēdo mixtionē, putrefieri minime potest. **R**ursus uenenosus huiusmodi uapor, humano ei solum applicatur corpori, in quo apti ad febrē extant humores, utpote qui ad putredinē inflammationemq; sunt dispositi. **E**tenim sicut uitalis

italis potentior ipso fuerit spiritus, procul à se pellit: si uero debilior, fugit eundem, suum ueluti contrarium opus. Quapropter est ex usu, aërem, humores, & denique cor corrigere, purgare, roborare. Notandum (ut recte capias) quò dico uenensum hùc esse uaporè, tu ne credideris ipsum fore talem secundum formã, & totam sui naturam, quia omnes inde inficerentur: Sed huiusmodi est qualitatis, ut quamfacilime in ueneni naturam transeat. Et proprie uenenum efficitur, quando per ipsum in humano corpore, certo quodã gradu putrescunt humores, simul & ebulliūt. Quod cõmuniter die tertia solet accidere, & interdũ citius, maxime ubi quis superfluis abundat humoribus, præsertim sanguine & cholera. Et quando iam ueneni suscipit naturã, calcis uel Arsenici qualitatem recipit, cuius effectus est putrefacere, rodere, ardere intus & extrã. Summe igitur necessum est, ut his trinis effectibus, potissimum interius, omni qua possumus industria resistamus.

Epidemiæ ortus causæ, & quæ potissimũ huic malo obnoxia sint corpora. Cap. .II.

Concreatur huiusmodi uapor in aëre, uniuersã melioris tempore pestis, ex malignis quibusdã constellationibus, præsertim ex Martis cum Saturno insignis humanis coniunctione. & ex luminariũ eclipsibus: Qualis est præfenti pestis in anno scilicet millesimo quadringentesimo septuagesimonono: & qualis etiam fuit anno eiusdem millesimi, octauo, & hoc po-

Aër nõ uenensofus secundũ totalem sui formã, sed qualitatem.

tiffimum ledit homines. Hisq; grassatur in locis, quæ
Horoscopū suæ suum Ascendentem ob prædictos fide-
 rum aspectus infortunatū habent. In magis uero para-
 ticularibus pestilentijs, præfatum nascitur uenenū ex
 uentis & malignis lacunarū cloacarumq; uaporibus,
 atque pariter ex terræ motibus. At uero data istarum
 quacunq; causa, semper tamen grosso potissimum rea-
 gnat in aëre, inq; paludoso, nebuloso, foetido. Et quan-
 do subtilem ad aërem extenditur, penetrat, uelociusq;
 interimit: at citius, frequentius, diutiusq; in grosso, ca-
 lido, humido, foetidoq; aëre regnat. Asserunt Doctōrū
 nonnulli pestilentialem putrefactionem subtili prius,
 post uero grossiori inesse aëri: sed multo durabiliorem
 in grosso. Naud scio quo mētis discursu, quo fundamen-
 to primæ sit mihi parti adhæredum, quum contrariū
 experiētia mōstret. Præterea nobis ratio dicitur, quod
 quum non purum, sed tantummodo mixtum elementū
 putrefieri possit: quo minus est mixtum, quemadmodū
 esse constat subtiliorem aërem, eo minus aptum est ad
 putrefactionē. Et propterea eam non nisi per asiduiū
 suscipit augmentū pestiferæ siderum influentiæ. At ue-
 luti grossior, mixta & stabilis aqua facilius putrefieri
 solet, sic utique haud difficulter putrefactionem recipit
 grossus & nebulosus aër. Hoc dat præceptū Raimun-
 dus, quod peste inferius excitata, altior subtiliorq; pe-
 tendus est aër: sed orta superne, per duos menses pri-
 mo fugiendum est deorsum ad grossiusculū frigidum,
 humidum,

humidum, purumq; aërem, ubi rara esse soleat infirmitas. Sequentes uero duos menses ad mediam aëris regionem, deinceps ad paulò altiore, uidelicet siccum, frigidū & subtilem, semper fugiendo calidū, humidū, & nebulosum. Quo in aëre tales sunt homines, quales turbidis pisces in aquis. Ad insuper facit pestilentialis aër in hominibus, quod caliginosæ putresq; in piscibus aquæ. Sed quod hominibus uenenū est, non oportet ut semper tale cæteris sit animantibus, propter cœlestiū signorum ac animalium specierum diuersitatem. Hinc oritur ut de illorū opinione quid dicam, ignorem penitus, asserentiū quando pestilentiale incipit in aëre uenenū, quod tunc quæ semper in alto degere solent auiculæ, descendunt ad ima, & planitiem inhabitant: Sed quādo in terra oritur, tunc lumbricos & serpentes exire dicunt de sinu terræ, & auiculas quarū consuetudo est uolare habitareq; ad imū, sublimia petere, & montes adire. Addunt præterea, quod quando primum in aëre, post uero in terra uenenū accenditur, interdum fugiunt animantia ex alto deorsum, & exinde rursus altiora repetunt. Hinc est quod uulgò dici solet, uultures seu miluos pestilentiali cedere aëri, & quæ loca huiusmodi tenent milui, pestifero non subesse aëri. Sæpius audiuius hanc contagionē ab hominibus transisse ad porcos. Fieri forsitan id potuit per aliquā non quidem spiritus, sed carnis similitudinē. His proxime elapsis diebus semel atq; iterum pestilentiæ morbū ex

una in alteram domū tulere feles & canes, ipsis tamen
 nulla ex parte hac cōtagione laesis. Nec ulla te propte
 rea admiratio capiat, quod interdum sine omni nocu-
 mento, homo uel bestia prædictū suscipiant uaporem,
 ac tamen alios inficiant. Ignitum namq; ferrum stupam
 consumit & paleam, ipsum uero nullatenus consumi-
 tur. Noc enim ex recipientis subiecti dispositione pro-
 uenit, in quo potissimum secundum Aristotelem, Gale-
 num & Auicennā, rei consistit effectus, ita ut his pro-
 ximis diebus bimus nostro in rure puerulus integro ste-
 tit die, infecto cum puero, annorū plus minus septem,
 cibo sæpius uesceretur infecti ore pueri masticato, neq;
 ullam ab ipso morbi labem suscepit, qua tamen corre-
 pti fuerunt alij longiuscule distantes. Nec nimiam ha-
 beas tua in dispositione fiduciam, cogitando te eius esse
 ualetudinis ut minime hæc tibi timenda sit cōtagio, sed
 hunc physicū obserua canonem: Quod quando multis
 disposita est materia, agens tunc causa quantumcunq;
 imbecillis, citò producit effectū: sic accendit stupam &
 sulphur fauilla ex suscipientis aptitudine. Et contrā,
 potentissima quæ fuerit causa, etiam in nō dispositam
 operatur materiā. Et licet sulphur ignis suscipiat ope-
 rationē citius q̄ lignū, et siccū lignū minuteq; incisum,
 facilius quàm cetera ligna: ardēs nihilominus fornax
 ligna statim rapit in flammā, & grossiora & uiridia,
 eo quod summa agētis potentia citò disponit atq; infor-
 mat. Et multoties pestifer huiusmodi uapor fit suarū uī
 causarū

causarū potentissimus, nec scire tu poteris quando scilicet hoc fiat. Et licet uno in tempore talis non adsit dispositio, est tamen futura in alio.

Quo pacto & quales temperaturas pestis ex contagio feriat ocysime. Cap. III.

Venenosus iste uapor adeo subtilis se penumero existit, ut uisu diiudicari nequeat: interdumq; dissoluitur, sed facile exinde regeneratur, manente ad hoc ipsum disponente, influetia: iamq; tametsi pusillus a principio fuerit, tamen multo magis quam sulphur, quā accenditur, uelociorq; cursu de loco in locum expanditur, & longe magis cōtrariatur uitali cordis spiritui, qui est uapor ex subtili sanguine, quam sulphur naso. Eiusmodi uapor solum in dispositis ad hoc corporibus infecto ab aere accenditur: sed postquam est accensus, corporibus mira uelocitate facilitateq; accensum ueluti sulphur, plus quam antea circumqua; dilatatur, praesertim quando subtili in humore, & tenui aetatis aere accensus fuerit, et spargitur, salitq; ex uno in alterū corpus. Accenditurq; potissime ubi maior est naturae similitudo, & in corpore recrementis pleno, cum foetidis intus & extra uaporibus, & in cibis humoribusq; superfluis, & ad inflammationem putredinemq; aptis: & ubi calida est materia, et humida, corue coitu debilitatū. Et pariter in corpore passionibus animae defatigato, & ultra modum calido, quod uae balneis est assuetum, cuius uae pori sunt nimis patentes, seu multū oppila

**Puetos &
fœminas pe-
ste capi plu-
rimum.**

multū opī lati. **H**ec quidem Galeni & Auicennæ sūt
sentētia. Pueri & fœminæ multū ad pestem sunt apti,
eo quod tenuis mollisq; materia ad transmutationē est
facilior, & pleni sunt humoribus ad putredinē aptis,
estq; præter modum & ordinem illorū uita. **Q**uem
admodum enim perturbat confunditq; uinum calidus
uentus & grossus, sic pestifer iste uapor inficit cogitq;
circūquaq; ad cor, primo spiritus, postmodum humo-
res, qui iam putrefacti ebulliūt. Est uero hæc ebullitio
febris ipsa, quæ per uniuersum inde spargitur: plus q̄
cætera bullit seu inflat: quia tanta est uenēnosa mate-
ria, ut natura quantū potest princip alibus à membris
hanc statim conetur expellere. Iste quidē uapor omnē
maculare potest humorē, sed potissimū sanguinē, secun-
do cholera, tertio phlegma, quarto uero melancholiā.
Vnde fit quod magis huic subiiciuntur periculo sangui-
nei, paulò minus cholericī, postmodū phlegmatici: &
minus reliquis melancholici, quia frigidus et siccus hu-
mor ad inflāmationē & putredinē ineptus est, & ma-
xime quia strictos habent meatus per quos transire ue-
nenū oportet. Idcirco senes minus sunt pestifero morbo
obnoxij: licet huius anni pestis nec seniores etiā relique-
rit intentatos. Cuius fortē ratio sūt quod ultra cæteros
aduersos siderū aspectus, Saturnus retrogradus domi-
nus fuerit anni. Est mirū dictū, quod, licet ex urbe no-
stra Florētina uniuersus fermè populus aufugerit, omni
tamē die uita functi sunt circiter centū et quinquaginta.

De signis

De signis indicijsq; pestis. Cap. IIII.

Que uero signa indicent, quibus febrem esse pestilentialem faciliter & clare deprehendatur, haud tam facile ostendere quisquã potest, propter tam multiplicem accidentiũ diuersitatẽ & fallaciam. Hoc enim testatur uniuersus Doctorũ conuentus, p̄sertim **Auenzoar** & **Rasis**. Erit nanque clara interdum urina, eo quod non pertingent ad hepar humores: apparebit modica febris, eo quod non erit calido in humore uenenũ, scq; propterea non diffundit ad extra: sic statim morietur patiens. Videbitur interdum restitutus, eo quod natura primo in aggressu uenenũ à corde depulerit: tamen paulò post destituetur spiritu, eo quod potens non erit secundum pellendi aggressum. Ex quo primo lassata fuerit conflictu, etiam quia uenenũ multiplicatũ est, uel magis mutatum in malignũ, uel propinquius factum cordi quã prius. Omnes ferẽ in principio aliquantulũ in melius tendere uidentur, quia tunc robustior natura tantum contra hostem omnes colligit uires: uerũ in alijs minus malis ægitudinibus, ad tam repentinum tantumq; non inducitur conatum. Videbitur præterea uirtutis robur obtinere, quia dictum uenenum non alijs ut cordi membris à principio contrarium est, & quando ipsum cor aggreditur statim interimit. Quare his in temporibus haudquaquam conuenit morbi signa examinando moram trahere, quia falleris, nec te natura expectabit, nisi administrando re-

258. **MARS. F. EPIDEMIARVM.**

media festinaueris. **H**ac igitur de causa his quū tempōribus febrem adesse cōspexeris, præsuppone quod adsit, uel citò futura esse possit pestis, ac ei pestilentialis curam febris administra, & eo maxime quod quandiu uenenosa durat aëris influētia, omnis superfluus humor facile inficitur: **E**t omnis quæcunq; fuerit infirmitas, in pestilentia facile transire poterit, febres præsertim sua uiosa et continuæ. **V**nde cōmuniter euenire solet, quod hoc morbofo tempore nulla præter pestem ægritudo appareat. **Q**uod si aliæ & multiplices quidē apparuerint ægritudines, tunc pestilentia remittitur & cessat. **S**unt nōnulla pestilentialis febris signa, uidelicet febris cōtinua absq; ordinata & manifesta declinatione, cum magna anhelitus & pectoris angustia, cum repentina pulsus debilitate, cum uniuersi corporis grauamine, præcipue capitis, phrenesi, anxietatibus, ardore, siti, sanguineis maculis pluribus in locis: cū urina grossa, turbida, et qualis est iumētōrū. **M**emineris tamē quod signa fallunt. **A**duerte insuper, quod quicunq; puer eo tempore uermiū laborarit infirmitate, dici poterit pestilentia infectus, quia est materia ad pestem disposita, ut sulphur ad ignem. **H**oc multi nescientes medici, iuuandi studio post sunt fraudati. **E**t ex signis propinquæ pestis ultra aëris turbiditatē, & animalium ex putredine genitorū abundantiam, est principaliter uermiū multitudo, uariolarū & morbillorū, febriumq; conuuarū & conularū, urinæ turbidæ, oculorū rubor

res, excoriationes palati, phrenesis, & uniuersaliter quacunq; in febre, qua se uersus cor frequenter dirigit humor, humanam significat complexionē ad pestem esse dispositam. Scias iterum, quando multo tempore pestifer uapor in aëre durat, tunc aquam terræq; fructus inficit: propterea tutius est aquam decoquere, uel ferratam scilicet aquā conficere, cum eaq; uinum lymphare, quia uinum fumosum est, & non conuenit iuxta Auicennæ & Rasis sententiam his in temporibus mesurum, utpote purum. Opportunum præterea alia quæ sumuntur in cibū rebus boni odoris corrigere, & cum salsis acetosis uel saporibus, præsertim quando pestis post terræ motū oritur. Præstiterit quoq; non parum rebus uii aridis, in locis odoriferis & æditis locis nascentibus, & inhabitare montes & colles.

**Prophylactica cura à diæta & uictus ratione
in statu pestilentiali. Cap. V.**

Abstinendū est tempore pestifero à rebus inflammanibus & nimis aperitiuis, quia facilius ad uenenū suscipiendum disponunt. Videlicet cauendū est extrā à solari calore, pariter à calore ignis, uestimētorum: & intrò, à sale, à speciebus & medicinis calidis, similiter ab herbis intensæ caliditatis, à multo usu acriminū, excepto cæpe & cichoria, uel raphano cum aceto, quia ueneno aduersantur. Item à uino nimis fumoso, ab exercitio post cibū, præsertim tempore calido: & à sudore, quia humores alterat: & in aëre infecto

non licet se multū aëri exponere, nec excessiuo sub diu
 uo exercitio, quia calefaciendo & poros aperiendo,
 statim multum de aëre suscipit infecto. Item abstinen-
 dum ab facientibus oppilationem & putrefactionem,
 quia pestilentialis dant febris materiā, qualia sunt ui-
 scosa, frigida & humida: præsertim quando aliquid
 accidentalē seu extranei caloris suscipiunt. Etiam à ui-
 scosis, calidis & humidis, ubi humidum calido prædo-
 minatur & male decoctū est: & ut summatim dicam,
 humiditas putrefactionis est mater. Et quæ extra nos
 difficulter conseruatur, etiam in nobis haud facile con-
 seruari poterunt. Vitandi igitur pisces quantū fieri po-
 terit, in quorum genere parui minus nocent pisciculi,
 & qui ex flumine sunt claro, petroso, & corrente, fri-
 xi in oleo cum sale, & immersi staphisagria seu aceto,
 aut succo aranciorum cum sale & modico piperis, uel
 cinnamomi. Etiam uitandū est lac, & omnia recocta.
 Quod si eo uti uolueris, sit primū inter alia cibaria et
 modica quantitate cum parum sacchari. Fructus uitan-
 di sunt omnes, exceptis amygdalis, cerasijs acetosis,
 pyris, chrysomelis, persicis, pomis cydonijs, auellaa-
 nis, prunis siccis, prunellis, mēspilis, & cornulis, mā-
 lis appijs, mālis granatis, malatestis. Ceteris uero fru-
 ctibus nequaquā utere, uel raro, uel rarissime. Poteris
 tamen diutius uti fructibus & herbis frigidis, siccis &
 acetosis, uel aliquantulum amaricantibus. Sed utendo
 fructibus calidis & humidis, ut sunt ficus, uua, mora,
 cerasa

cerasa dulcia, sic sint modica, & immediate post co-
 mede pomū anarancie cum sale. Præterea si uteris fri-
 gidis & humidis, ut sunt melones, pisces molles & te-
 neri, pruna pingua, sume paulò post aliquid fœniculi,
 & pomi anarancie cum sale, suprabibendo parum ui-
 ni boni & odoriferi. Vitare etiam debes frigos & her-
 bas humidas, portulacas, cucurbitā, & omnem humi-
 ditatem, necnon & rem quæ facilis est putrefactionis.
 Cauebis quoq; fructus & res nimium dulces & humi-
 das herbas: permitto tibi lactucam permixtam mentæ
 uel cinnamomo. Eandem quoq; corrigere poteris cum
 basilicone, chariophilato minutissimo & quasi ad ru-
 bedinem quandam tendente, odorem habente chario-
 philorū: est enim cordi gratissimū. Concedo etiam tibi
 cucurbitā, & herbam, quæ Tusca lingua Selbastrel-
 la appellatur. Rursus aduerte, ne te Rasis sententiā fal-
 lat, quæ tempore multum calido admittit olera & fru-
 ctus frigidos & humidos, quia Aegyptū ipse inhabita-
 bat ubi extrema est siccitas, ubi eiusmodi fructus &
 olera sunt exquisite à natura decocta. Cautus igitur
 esto ne talem præsumas licentiam in regionibus nō si-
 milibus Aegypto. Notandum insuper quod res aceto-
 sæ, asperæ & acres in conseruatiuo æque ac curatiuo
 administrandæ sunt regimine: quia periculū potissimū
 imminet in calido et humido, & in putrefactione illinc
 dependente, in spirituū resolutione, inq; accessione ue-
 neni ad cor. Res itaq; prædicti saporis omnibus iam di-

Rasis Ca
non.

262. **MARS. F. EPIDEMIA RV M.**

elis obfistunt malis, quia refrigerant, deficcant, conferuunt, cōfortant, restringūt, & uniunt. Operæ preciiū hic est meminisse, quod res nimis acres, ubi timetur peſtoris ſtrictura, aut ſtomachi debilitas, temperandæ ſunt cum ſaccharo, ſale et lacte amygdalarū, cinnamomo, pipere, ſceniculo, croco, ouis, & modico pinguedinis. Cōmendo plurimū panem ſpeltæ, hordei, & ſercula ex his condita. Item biſcocta, riſum, paſſulas tendentes ad acredinem, panem optimi grani ſufficienter coctū cum modico ſalis. Vtere ſæpius capparibus cum aceto, & aliquando eo genere caſei, quod Florentini Marzellinū uocant. Vitandus eſt caſeus multum pinguis uel ſalfus. Nec laudo tibi caules nec legumina, exceptis lenticulis. Prohibeo ſuper omnia phaſeolos, nec laudo multū rapas & ſpinachias. Concedo tibi petroſelinum & paſtinacas. Prohibeo autem crucam, cariotas, ſapam, ſinapi, citrullas, melones, bacellos, cicer recens, cucumeres, ceraſia dulcia & mollia, uuaſ, ficus dulces & mora. Nec te repleto nimio uino, carnibus & ouis, ne nimium ſanguinem, choleram, putrefactionem inflammationēq; multiplices. Vtere ouis cum aſgreſta & aceto et pomis anarancijs. Carnes ſint leues & ſiccæ, bene coctæ, pulli, auiculæ, hœdi caſtrati, picipiones, turtures, et ſylueſtres auiculæ. Si uſus fueris carnibus humidis ſint aſſatæ, ſed fac ut intus per totū bene impleantur cum acris condimentis & acetosis, cum modico piperis, cinnamomo, coriandro & ſale. Vinas
turbida

turbida sunt omnino noxia, & præsertim musta. Esto in cibo & potu plus solito parcior: cibus sit aliquantū copiosior potu. Nec tamen uolo ut nimiam feras sitim & inedian. Caue stomachum fastidire permittas, sed eum præserua cum cibi & potus mediocritate, cū exercitio & ieiunio, cum appropriatis euacuationibus.

Abstine à coitu & passionibus animæ excessiuis, nisi forsitan per coitus abstinentiam te omnino grauatum perceperis. Ad mentem reuoca dictum Auicennæ ratio naturalium, quod superflua per coitum seminis euacuatio plus nocet quam si quadagesies tantum exiret sanguinis. Dixit Hippocrates, coitū speciem esse quandam morbi epilepsiæ. Caue ab aëre multum nubilo, denso, recluso & humido: ac scias aërem qui non frequenter mouetur & innouatur, ubi nec uentus nec sol penetrat, nec purgat, facile mixtionē suscipere & putrefactionem uenensam, ueluti immobilis aqua. Ab hominum te turba semoueto, præsertim existens ieiunus, & quando calidum successerit humido, & humidū calido. Declinato etiam aërem nimis calidum, quia aperit & nimis debilitat. Habitatio tua sit spaciosa, sicca, aërem recipiens siccum continuò, & tempore æstatis subinde recentem. Caue quando multum incalueris, ne te protinus exponas frigido uel humido, nebuloso, & uento calido & humido, præsertim in locis infectis, & de infecto loco ueniente, etiam ab omni uento de prædictis locis flante, nisi fuerit nimis longe distans, aut fra-

Etus pluuijs. Ventus autē qui aërem in frigidat & sic
 cat & serenat, sua natura est salubris, si cum tempore
 temperamento receperis: & est principalis medicus con-
 tra huiusmodi uenenum. Magnam adhibe curam ui-
 tando uentos à stagnis uel paludibus uenientes: aquas
 fuge putridas herbas cōtinentes, immaceratumq; linū,
 & quencunq; prauum odorem. Procul esto à caulium
 nucum uel odoribus, & fœtidis ab herbis. Abstinentiū
 item à balneis, à somno meridiano, ab adherenti ar-
 etoq; hominū consortio. **A** turba fuge citō & procul,
 ac tarde reuertaris: quoniam longo durare solet tem-
 pore uenenum, ad offendendum perquam promptissi-
 mum. **V**tere cibus siccis, optimi saporis, acris, ace-
 tosis, uitando brodium, pinguedinem, dulcia, uiscosa:
 uinis subtilibus, claris, odoriferis, aliquantulū fumosis
 sed parum acetosis, non dulcibus, dilutis aqua multum
 subtili & clara. **S**umma, omni tempore à rebus caue
 sanguinē generantibus aut nimiū, aut aquosum, gros-
 sum & turbidum, & pariter quancunq; rem stoma-
 cho nocentē. **H**æc est regula cibi potusq;. **V**tilis est,
 iudicio meo, omnibus superspersa cibarijs talis specie-
 rum cōpositio. Accipe sandalorū rubcorū unciā dis-
 midiam, cinnamomi electi drachmas tres & dimidiā,
 croci drachmā dimidiā. Gentilis omni tempore his
 utitur speciebus. Sume cinnamomi semunciā, manne
 drachmam unam & dimidiā, chariophilorū, been
 albi & rubri drachmam dimidiā, corallorū rubeo-
 rum

rum drachmā unam, cardamomi drachmas duas, croci drachmam dimidiam, sacchari ad pondus omnium. Item nonnulli aliam habent descriptionē, & est talis: Cape margaritarū drachmas duas, corallorū alborū & rubeorum drachmam dimidiam, rosarum, spodij ana scrupulum unum, cinnamomi drachmam unam, croci scrupulum unum. Item, Sume cinnamomi unciam dimidiam, chariophilorū drachmam dimidiam, corallorum rubeorū scrupulos duos, croci drachmam dimidiam, sacchari ad pondus omnium. Pro primo cibo utile est, nisi te calor offenderet, sumere ficus, rutam, & nuces cum sale, præsertim tempore frigido uel humido. Notandum quod speciebus multum calidis, ut est quarta compositio ex his quas narrauimus, utendum est solum in ferculis multum humidis, frigidis & acetosis, alijs uero uti possumus in omnibus. Post cibum magno sunt adiumento semina coriandri præparati, & etiam secundum Auicennam ieiuno stomacho, qui hæc ipsa tali in casu plurimis effert laudibus. Vere ieiuno stomacho frictionibus, bene pectina capillos, omnē expurga superfluitatē, uniuersum corpus mundum cōserua. Matutino tempore ignem præpara temperatum, & interdū quandoque, præsertim humidis temporibus. Bonis sæpius odoribus domū suffumigato, similiter & uestimenta. Ad moueas naso pariter et ore teneas ubi plus opportunum fuerit, aliquid theriacæ: alijs uero in locis siue temporibus, corticem citri, &c.

doariam, uel modicū thuris: manu etiam supradictum
gestare poteris cedrinum pomum. Cape ladani dra-
chmam unam, been albi & rubei, rosarū rubearū ana
drachmas duas, styracis liquidæ scrupulū unum, myra-
rhæ, mentæ, chariophilorū ana drachmā unam, san-
dalarū alborū & rubrorū, camphoræ ana drachmā
dimidiam. Fac pomū cum aqua rosarum muscata, sus-
spende collo cornu unicornis, hyacinthū, topazium,
& smaragdum, ut pectus tangat, & etiam in ore.

Dixit Auicenna, fore necessariū ut hyacinthus & si-
milia, à naturali calore nostro calefiant, qui illorū ad-
actū producat uirtutes, ut operentur in nobis. Per tecū
etiam in manu ad odorandum poma odorifera, præ-
sertim citri, limonum, aranciorum. &c. Sæpius ablu-
os, faciem & manus aceto, & aliquando cum uino po-
tenti: Nec omittas odorem mentæ, melissæ, querculæ,
rute, uiolarū rubearū, & myrti. Utere odoribus fri-
gidis, quos tempera cū calidis, ita tamē ut frigidi præ-
dominentur, præsertim calidis temporibus, quia cali-
dus per se aperit odor & inflammat, quamuis aërem
purget. Super omnia cura, ut hoc facias, scilicet, per-
misce æquali parte acetū rosatū albū & aquā rosarū
cū uino albo potenti, cū modico zedoariæ uel corticis
citri: de qua sæpius modicū aliquid bibe, & sæpius cū
ea manus lauato & faciem. Defer tecū in spongia cum
ligno fraxini, & laua etiam cum eisdem manū & serō
tepidis, uniuersum corpus. Utere temperato exercitio
sub tecto

Sub tecto quando es in locis infectis, ieiuno stomacho, sitq; locus exercitij spaciosus: alijs autem in locis facies exercitium sub diuo & pariter ieiunus. Rustici bibant loco uini acetum permixtū aquæ. Admoneo omnes, ut non nisi summa cum cautela res tangant ex infectis locis allatas, nec quicquam gustent ex illis nisi coquatur, mundetur, uel abluatur. Haud equidem scio an dicere in presentia debeā, an silentio potius preterire, quod Doctorū nonnulli sæpius ieiuno stomacho dare solent in potu, urinam pueri recens emissam, uel lixiuum. Detur pro remedio rusticis accommodato.

Preſeruatricuratio Epidemiæ. De pilulis & pulueribus preſeruatiuis. ¶ Cap. .VI.

Necessaria nobis est bis in hebdomada, ipsa omnium compositionū regina, cœlitusq; tradita theriaca. Vera quidem theriaca, ut eam noscas, saporem longa mora in ore conseruat, & stypticitatem ingerit uentri: ætatis esse debet annorum quatuor, & non ultra duodecim: de ea debet antea fieri experiētia in uenenatis animalibus. Theriaca electa iuxta Galeni, Auicennæ, Auerroisq; sententias, securū reddit hominem ab omni ueneno, morboq; uenefico. Etia in ipsa pestilentiali febre admittitur. Dixit Galenus se inuenire, theriacam plusquam res omnes esse diuinā in conseruando & curando. Dixit Moses Aegyptius, mirabilem factam esse cum ea experiētiā in pestilentia Antiochensi. Nec silentio transcendū puto Galeni hypura

Theriaca
probæ
indicia.

dicentis : Pestem esse draconē cum corpore aëreo, qui uenenū contra hominē spirat: et theriacā purgatorū quoddam esse, purgans uenenū & draconem domans. Accipiat post cibum horis nouem, & ante cibum horis sex uel septem. Qui eam sumere non potest, saltem cordi apponat & stomacho nasoq; & pulsibus: frequentius detur drachma una prouectis, alijs uero drachma dimidia, seu scrupulus unus. Qui calidæ sunt temperaturæ, bibant æstiuo tempore sumpta theriaca tertiam partem cyphi aquæ rosarū cum modico aceti rosati: alij scilicet alterius complexionis, & alio tempore, sumant cum uino albo permixto cum aqua scabiosæ & melissæ. Quod si theriaca non affuerit, uel non cōpetens fuerit tuæ naturæ, sume Mithridatū. In alijs diebus hebdomadæ sume pilulas contra morbum saltē horas quatuor uel quinque ante cibū, unam scilicet aut duas, uel plus, secundum complexionē, superbibendo parum de uino albo cum aqua scabiosæ & melissæ temporibus frigidis: uel cum aqua rosæ & cum aceto rosato tēporibus æstiuis. Pilulæ antiquiores sunt istæ: Sume myrrhæ, croci, ana unciam unam, aloës uncias duas, sed quia nimīū aperiunt, calefaciunt, resoluuntq; spiritus, ideo nonnulli abluunt ipsum aloë, & addunt terram sigillatam, uel bolum armenū secundum dosim myrrhæ, uel addunt camphoræ ad dosim tertiæ partis myrrhæ, sed eligibilis est bolus armenus. Nonnulli componunt sic: Accipe aloës drach. sex, myrrhæ drachmas

drachmas tres, seminum citri scrupulos duos, tormentillæ
 drachmam dimidiam, croci drachmam unam, reubar
 bari drachmas duas, chariophilorū scrupulum unum,
 agarici, corticum citri, sandalorū rubeorum ana dra
 chmam unam, seminū citri scrupulos duos, seminis ace
 tose drachmam unam cum dimidia, corallorū rubeo
 rum drachmam unam cum dimidia, boli armeni dra
 chmas tres, camphoræ grana duo, confice cum syrupo
 de citro. Auicenna & Auerrois dicūt, qui utitur aloë,
 myrrha & croco nunquam periclitabitur peste. Præ
 dictæ compositiones temperant illorū qualitatem, &
 uirtutē augent. Sed multo melior est cōpositio Nicoli,
 secundum quem ueræ pilulæ sunt istæ: Sume myrrhae,
 croci, boli armeni, charabe, corallorum rubeorū ana
 drachmā unam, emblicorū drachmas duas, aloës loti
 ad pondus omniū, fiant pilulæ cum uino albo, odorifē
 ro. Credo quod essent nobiliores, & magis ad propo
 sitū, si loco emblicorū ponerentur terræ sigillatæ dra
 chmæ duæ, & boli armeni drachmæ tres, fiant pilulæ
 cum acetositate citri, & accipiantur cum uino albo,
 aqua rosata, aceto rosato. In alijs uero sequatur coma
 positionē prædictā. Fac autem ut aloë sit splendidum,
 leue, aliquantulum rubescens, delicatū, odoriferum, fran
 gibile, pinguescens, & immittendo super ipsum statū,
 madescit. Sit & myrrha clara, & corallus delicatus,
 absque theriaca & dictis pilulis non bene fieri poterit
 præseruatio. Itaque præ omnibus alijs utere duobus

prædictis, scilicet theriaca, duobus diebus diuersis, &
 pilulis tribus saltem, quia desiccando humiditatem præ-
 seruant à putrefactione. Etiam fortificant cor, stringunt
 meatus, ne uenenum transitum habeat ad cor, & ipsum
 illinc depellunt. Videtur mihi quod aloë in prædictis
 pilulis, quando sunt tempora humida & frigida, simi-
 liter & complexio, non debet lauari, sed in alijs tempo-
 ribus & complexionibus sumere pilularum composi-
 tionem in pulueribus: melius est solum quando opus est
 festinatione. Potest etiam sumi ante coenam tribus ho-
 ris uel quatuor, sicut etiã ante prandium. Poteris etiã
 semel in hebdomada, uel duabus uicibus aut plus, quan-
 do pilulæ offenderent (licet nullius sint offensionis) in
 tempore hyemali & humido, loco pilularum sumere
 ficum siccum cum dimidio nucis, cum modico rutæ &
 parum salis, superbibendo parum aquæ rosarum uel aceti
 rosati. Quod si & istud te offenderet, utere loco illius
 non accipiendo aliquid aliud, parum panis tosti intin-
 cti in uino albo potente, cum pomo anarancie, made-
 facto in aceto rosato, & intincto cinnamomo. Sunt non
 nulli qui dant huiusmodi pilulas sero uel mane unam
 scilicet pro uice. Sume ligni aloës drachmã dimidiam,
 tormẽntillæ scrupulos duos, dictami albi scrupulum unum,
 zedoariæ drachmã dimidiã, croci drachmã unam, ber-
 beris drachmã dimidiam, cornu cerui adusti scrupulos
 duos, sandalorum rubeorum scrupulum unum, seminis
 acetosæ & corallorum rubeorum, boli armeni ana dra-
 chmã

thmam unam, camphoræ scrupulos duos, gemmarū
ex quibus fit electuariū de gemmis, drachmam dimi-
diam, margaritarū drachmam unam, hyacinthorum
drachmam dimidiam, confice cum syrupo de ribes,
uel de limonibus. Ego autem in omni tempore etiam in
calido, eiuscemodi pilulas dare soleo. Sume zedoariæ, Pilulæ Mar-
ligni aloës, agrimonie, croci, aristolochie rotundæ, filii.
dictami albi, gentianæ, corticū citri, seminis citri ana
scrupulū unum, coriandri preparati, tormentillæ, san-
dolorū rubeorum, corallorū rubeorum, rosarum ru-
bearum, spodij, emblicorū ana drachmā unam, terræ
sigillatæ drachmas duas, boli armeni drachmas qua-
tuor, fac pilulas cum acetositate citri, quas administra
cum uino albo, aceto rosato albo, & aqua rosæ. Ego
multū adhibeo fidei huic nostræ compositioni, eam ac-
cipiendo quando non sumitur aliquid de pilulis cū aloë
compositis. Etiam post operationem prædictarū pilu-
larum, additur ipsi compositioni, ambræ, musci, hya-
cint̄hi, smaragdi, topazij, margaritarum, cornu unia
corni ana scrupulus unus. Melius, etiā erit laudabile
multum, bibere ista cum uino acetoso, uel aceto albo,
cum aqua rosæ, terra sigillata & bolo armeno, cum
exigua portione smaragdi, & hyacinthi, & topazij,
uel saltem cum margaritis & corallis. Ista multū com-
mendantur à Galeno & Auenzoar. Alij dant cortices
& semina citri, & limonū, cum uino uel aceto rosato,
& aqua rosarū. Ego uero frequenter dare soleo hanc

simplicem confectiōem & quidem efficacissimā atq;
 securā, cum uino albo, uel aceto rosato & aqua rosa-
 rum. Accipe boli armeni drachmas duas, terræ sigilla-
 tæ, corallorum rubeorum ana drachmā unam, corti-
 cum citri, zedoariæ, croci ana drachmam dimidiam,
 sacchari rosati ex rubeis rosis conditi uncias sex, ace-
 tositatis citri uncias decem, fac electuariū. **Raimundus**
 & **Arnoldus**, theriacaes quasdam pilulas tribus mo-
 dis cōponūt. Primo, sume boli armeni drachmas tres,
 barbæ tormentillæ drachmas duas, barbæ herbæ tuni-
 ci drachmam unam, sacchari ad pondus omnium, fac
 pilulas. Item, sume ambre drachmam dimidiam, mu-
 sci scrupulum unum, camphoræ grana sex. Item, acci-
 pe smaragdi, hyacinthi, topazij ana partes æquales,
 triturentur & lauentur sicut abluit Mesue lapidē la-
 zuli, fac pilulas cum succo acetosellæ. Dicūt huiusmodi
 lapides ab antiquis appellari Bezoar, id est liberato-
 res mortis, & quod in hoc theriacam excellunt quod
 ipsa uenenū à se pellit, non trahit ad se: huiusmodi au-
 tem lapides utrunq; faciunt, ideo debent per os admini-
 strari. Etiam possunt superponi plagæ, morsuræ, &
 bullæ uenenosæ. Hac etiam utuntur compositione, scia-
 licet auri optimi, margaritarū, serici crudi triti. Lau-
 dant etiam electuariū diambre, de gemmis & cher-
 mes Mesue: laudant granata, rubinos, carbunculos,
 sapphiros, palladios, corallos, grana tinctorū, & lapi-
 dem inuentū in capite aspidis, & pariter cornu suum,
 & cornu

Lapides
Bezoar.

& cornu unicorni. Item electuariū latificans Alman-
 foris cum re aliqua refrigeratiua. Vtere etiam rebus
 sanguinē clarificantibus, ut sunt lupuli, myrobalani,
 fumus terræ. Credo quod uti semine iuniperi cum semi-
 ne myrti sit multum utile contra huiusmodi uenenum.
 Item tale electuarium: Sume citrum unum integrum,
 maceretur bene & coquatur cum saccharo & aqua ro-
 sarum. Et ubi non habetur citrus, fac cum limone seu
 pomo anarancio integro: multi utuntur uerbena. Sum-
 dare solitus pauperibus parum panis bene tosti, intin-
 cti aceto cum modico rutæ, & aliquando cū cepæ por-
 tiuncula. Do etiam nonnunquā ad superbibendum pa-
 rum uini puri. Item eiusmodi panem tostum intinctū
 aceto rosato cum pauculo cinnamomi, quādoq; super-
 sumendo pomū arancium, & parum boni uini. De his
 quidem rebus administrare poteris, modo unā, modo
 alteram, his scilicet diebus quibus theriacā non sumis,
 nec ueras pilulas, uel etiam illis eisdem diebus post ue-
 speras. Vti etiam poteris sero, ieiuno stomacho, parū
 istius nostræ confectiois: Cape sacchari rosati, diama-
 renati ana uncias quatuor, coriandrorū preparato-
 rum, corallorū rubeorum ana drachmā unam, cinna-
 momi drachmas duas, sed æstiuo tempore drach. unā,
 sandalorum rub. croci ana drachmā dimidiam, uerum
 in æstate croci scrupulum unum: confice cum acetosi-
 tatis citri uncijis quatuor, superbibe parū uini optimi,
 uel aceti rosati. Poteris etiam uti eo matutino tempore

aliquando loco predictarū. Dixit Raimundus, quod suo tempore iuncti fuerunt Saturnus, Iupiter, & Mars in undeuigesimo gradu Aquarij, anni millesimi tricentesimi gradragesimioctauī, in mense Martio, quæ quidem coniunctio horribilia significabat, præserim graues pestilentias frequentius per spaciū annorum quadragintaquinque, eo quod fuerit in signo humano fixo in domo Saturni. Inter quas erat pestilentia illa anni quadragesimioctauī, ubi Medici Parisienses & ex Auinione, & Redimontani nouam composuerunt theriacā ab ipsis expertam, & cum felicitate eos conseruauit. Arnoldus Receptā conscripsit, quā Raimundus eiusdem discipulus his uerbis recitauit: Sume seminis iuniperi drachmas duas cum dimidia, chariophilorum, macis, nucis muscatæ, zedoarij, zinziberis ana drachmas duas, aristolochiæ longæ & rotundæ, barbæ gentianæ, tormentillæ, barbæ herbæ tunici, dictami, inulæ campanæ ana drachmā unam cum dimidia, saluie, rutæ, seminis balsamitæ, mentæ, pæoniæ, pulegij ceruini ana drachmā unam, doronici Romani, baccarum lauri, seminis acetosæ, seminis citri, basiliconis, masticis, thuris, boli armeni, terræ sigillatæ, spodij, ossis de corde cerui, rasuræ eboris, & cornu unicorni, margaritarū, sapphiri, smaragdi, corallorū rubeorum, ligni aloës, sandalorū rubeorum, hyacinthi, topazij ana drachmam dimidiam, sacchari rosati, diabolraginati, diabuglossati, dianenusarati, diaacetosellati, pulparum

pulparum tamarindi acetosi, theriacæ ana drachmā dimidiam, sacchari libras tres, fac electuariū aut morsellos, cum aqua scabiosæ & rosata parum camphorata & cum uino cydoniorū, addendo folia auri quæ draginta. Qui sitim patitur extra cibū, utatur acetosa simplici cum pauxillo aquæ frigidæ uel uini māli granati acetosi cum iuleb rosato, uel uino acetoso. Possis etiam exprimere acetositatē citri uel limonis, uel pomi anarancij, & bibere cum aqua et saccharo. Item succi rosariū, sacchari rosati, diamarenati, diaprunis, diacydonitis dissoluti cum aqua colata & expressa, bibendo cum aqua frigida. Item rosæ, myrobalani, tamarindi, cerasa acetosa, pruna persica sicca, cydonia trita, dissoluta, colata, & expressa, bibe cum aqua & saccharo, ponendo plus de saccharo ubi minus est de calido, & minus de saccharo ubi plus fuerit de calido. Item succus rosarum cum uino granatorum: item oxysacchara cum aqua frigida recenti. In pluribus etiam rebus proficuum est uinum cydoniorum. Vti herbis cor ipsum sua uirtute respicientibus, utile est, ut sunt borago, buglossa, melissa, endiuiā ac mentha parum. Item septem principales herbe quas contra uenenum plurimum ualere fertur, quarū prima est herba hypericon, alio nomine Perforata: secunda est herba dicta uincetoxicon, tertia cnula, quarta raphanus, quinta dicta mus, sexta aristolochia, septima lactucella. His additur ab Arnolde et Raimundo, herba tunici. Nec pro

Septem her
bæ princ
pales cōtra
uenenum.!

termittenda est agrimonia, acetosella, cichoria, mara-
 rubium, hyssopus, scabiosa, pentaphyllon, capparis,
 limones, citrulli, arancij scilicet quos poma aurea uo-
 camus: & uniuersaliter cuncta acetosa, & quæ ponti-
 citatē quandam participant. Scias flosculos uitis multū
 conferre, si eis in cibo & potu atq; electuarijs uti con-
 fuecas: pariter & aqua scabiosæ, necnon melissæ, in
 his omnibus quæ sanis simul et infirmis administrātur
 mirabilis est, eo quod humiditates exiccet uenenosas,
Et ubi in desiccādo refrigeratione multa opus sit, uten-
 dum potius est aquis endiuuæ, rosarū, plantaginis, ace-
 to rosato, uel aqua, uel succo acetosellæ, succo limonū,
 cedri, aranciorum, cichoriæ, pimpinellæ, sumi terræ.
Quū uero temperatis uti oportet, accipe aquam bora-
 ginis & buglossæ, singulis decoctionibus impone pru-
 na damascena, myrobalanos, & tamarindos. **Et** hoc
 memori serua mente, quod cunctis in remedijs quā
 bene conueniunt hæc quatuor, uidelicet uinum album,
 acetum album rosatū, aqua rosata, omnia equali pon-
 dere, crocus paxillula quantitate. **Ubi** absq; mora ac-
 cum facilitate quadam operari necesse fuerit, admini-
 strabis quæ opportuna sunt in forma subtili et liquida,
 uel ad suprabibendum dato quæ prædiximus. **Inquit**
Raimundus, quod si tandiu differri potest ut præmemo-
 ratarū fiat compositio pilularū, melius esse, ut exhibe-
 antur pilulæ quā pulueres, tum quia huiusmodi com-
 positio melius fermentata est, qua quidē fermentatione
 ultra

ultra cōplexionalē, specificam quoq; contrahit uirtu-
tem: tum quia permanēdo in stomacho magē cōseruat,
roborat, cōfortat, ac melius discurrit per corporis re-
motiora, suprabibendo parū alicuius liquidæ substan-
tiæ, & multum abstinendo. Nec tamen ideo uolumus
ut pilulæ sint ualde siccæ ac indurate, imò si tales fue-
rint, decet ut reformentur. Congruit sanguineis phle-
botomia, uidelicet extrahere sanguinem, ut conseruen-
tur, si aliàs nullum ex se fluxum sanguinis haberent.

Sanguineos eos intelligo qui decenter carnosi, colore Sanguineis
rubei sunt, pilosi, robusti, quibus uenæ amplæ, & qui
rebus uescuntur multi nutrimenti. His inquā extraha-
tur sanguis ex basilica dextra, inde post bimestre spa-
cium fiat iterum minutio ex basilica sinistra. Nec una
pro uice excedas pondus libræ. Fiat etiā temporibus minutio.
anni temperatis, ac luna in bono & fortunato aspectu
existente. Sanguis purus minuitur oriente Sole, chole-
ricus in meridie, melancholicus in occasu, phlegmaticus
in medio noctis. Vult ideo Raimundus, ut iuxta or-
dinem Auicennæ, secundum quatuor species sanguinis
prænumeratas, obseruetur in extrahendo illæ quatuor
horæ. Cognoscuntur autem hæ species, primo per ea-
rum signa, deinde iuxta quatuor ætates quibus do-
minantur, succedendo ordine prædicto. Et ubi non ap-
paruerit multa sanguinis abundantia, uult ne penitus
minutio fiat, nec causa cōseruationis, nec curæ. Et quæ
extrahere uolueris, curâ ut die præcedēti fiat clystere,

& exhibita sit aliqua medicina nō solutiua. Nec pre-
 termittendum duco, quod ubi sanguis ad alios multum
 declinat humores, minime sit euacuandum. Memineris
Galenū & **Auicennam**, quanto magis medendi artem
 exercuere, tanto semper timidiores erga phlebotomiā
 esse factos, eo quod plus trahit phlebotomia ex natura
 li & bono, et ex spiritibus, quā ipsa medicina: ac mi-
 nus temporis concedit ad discernendū malum sangui-
 nem à bono. Conferūt infantibus & pueris ea quæ con-
 tra uermes ualent, quorum his potissimū temporibus
 imminet periculum, administrato illis in potu semel in
 hebdomada dictam drachmā unam cum uino aliqua-
 liter styptico, siue cum uino decoctionis absynthij &
 nigellæ, aut seminis sancti. Alliniatur item stomachus,
 umbilicus, gula et pectus, oleis herbisq; amaris & hu-
 iusmodi: quandoq; etiam exhibebis pilulas de reubar-
 baro. Verū quia multū humida complexio, multumq;
 calida periculosa est tempore pestis, opus est refrigera-
 tione, desiccatione, & frequenti euacuatione, quæ quia-
 dem secundum opportunitatē cum moderamine fiant.
Hunc defer sacculum cordi applicatū: Sume rosarum
 rubearū drachmas duas, sandalorum rub. corallorum
 rub. spodij ana drachmā unā, zedoariæ, ligni aloës,
 cinnamomi, chariophilorū, corticum citri, croci ana
 drachmā dimidiam. Esto diligens ut omnis expurge-
 tur superfluitas, ac cura ne stypticus maneat uenter,
 sisq; tardus ad solitas cōstringendum expurgationes,

uel fluxus siue superfluitates, hæmorrhoides, scabies,
 naturales solitosq; sudores, plagas ueteres apertas, qui-
 bus sine molestia profluit humor, lachrymæ, sanguinẽ
 è naribus fluentem, solitum & ordinarium, uniuersas
 guttas & huiusmodi, quoniam hæc dicta expurga-
 menta securiorem reddunt à morbo. Admoneo rerum
 publicarũ gubernatores, secundũ Hippocratis expe-
 rientiam, si fecerint ac ordinarint ignes & fumigia ex
 iunipero, myrto, terebinthina, & thure, manẽ & serõ
 ante posticas quarunq; ædium, domuũ, & habitatio-
 num, statim expelleretur ab eo loco pestis. ¶ uale loco
 iuniperi, laurus, saluia, rosmarinus, & herbarũ quic-
 quid est odoriferarũ. At terebinthina mirabilis est. Mul-
 ti doctorũ dicunt, ignem semper fore tempore pestis
 utilem, eo quod omnem dissoluit uaporẽ. Inquit Rai-
 mundus utendum esse confortantibus solum, quũ grossi
 apparent uapores & humidi. Calidis temporibus sus-
 perare debẽt odores in frigiditate alios: è diuerso quũ
 tẽpora frigida sint & humida, rosæ, sandali, myrtus,
 cãphora, cortices pomorũ, mãla granata, calidos con-
 temperant odores: similiter acetũ, & uirides herbulæ
 frigidiusculæ. Consultuere Magi Persarum regi pro
 sui defensione ab omni ueneno morboq; uenefico, sculpi
 faceret in lapide Hæmatite hominẽ flexis genibus stan-
 tem, cinctũ serpente, dextra eius caput, leua caudam
 serpentis tenentem, & imprimi ligariq; faceret hunc
 lapidem in anulo aureo: uerum lapidi in loco capsule

supponi barbam serpentariae, quem quidem anulū gestaret in digito. Laudat Auerrois hircinae odoramentum urinae. Monco ut continuis utaris remedijs quū fueris in loco infecto uel propè, eo quod contagio frequēs est, infectusq; aër continuè noxius offendit. Volo diligenter aduertat, quū fuerit coniunctio Solis & Lunae, quumq; oppositio, id est quando est plenilunium. Item quando coniungitur Luna Saturno, & magis quando coniungitur Marti. Item quū fuerit in quadra cum dictis planetis. Et nota (ut refert Rasis) fortiter moueri solet uenenū huiusmodi pestilentiae in Solis ortu, in occasu, in meridie, & medio noctis, quia Sol quatuor his uicibus mutationem causat in aëre. Regnat in Vere, in aestate magis, plus in autumno. In Vere est aër calidus & humidus, et accedit sanguinis dominiū. In aestate cholera, calidus aër multū aperit & penetrat, debilitantur corpora, rebus replentur corruptibilibus, materiam humidam aëris caliditati in putredinem tribuentibus. Qui quidem calor si tam intus quàm extrā cum siccitate foret, parum abesset, quemadmodū etiam haud multum nocet humidum cum aëris tum complexionis frigiditati adiunctū. Sed ualde periculosum est ubi calidum humido permixtū fuerit, uel foris uel intus. Experimento compertum habuimus, quod longa siccitas calido minuit tempore pestem: at frigido exciatur, affert. Deniq; in autumno augmentatur fructuum repletio, ac corporū debilitas, aër tenuis est ob aëstatē precedentem.

precedentem uaporū facile susceptiuā, quos non resoluit propter caloris diminutionē, deinde nebulosus est ac uariabilis. Sæpenumero uentus adest grossus & humidus, excedit caliditas humiditatē, & frequenter aduenit, augmentaturq; pororū oppilatio propter aëris crebrò post calidum præcedens, frigiditatē. Sciendum etiam quod quū pori ualde oppilati sunt, comprimunt putrescibilem ad intrā materiā. Econtrario quū plus æquo aperti, repente nimis uenenosum capiūt aërem, ita ut nōnunquam (maxime post sudorem uel coitum) paucis (ut gladius) occidit horis.

De modo curandi secundum rationē physiam. **Cap. VII.**

In pestilentiali febre non expurgato ueneno, caue ne administres intus nec extrā res partiū pectoris simpliciter aperitiuas, eo quod aditum præbent ueneno ad cor, & spiritibus uiam aperiunt exhalationis: sed ut inflammatio prohibeatur & putrefactio, utere subito aliquantulū in frigidantibus & multū desiccantibus. Roborant nanque cor, & uias claudunt uersus ipsum tendentes, ne uenenum ad illud perueniat. Pro parte etiam bene purgandus est humor, & spiritus nutrimento sæpius recreandi, & quæ contra uenenu ualent continuè administra, id quidem sua natura cor petit. Quod si differas donec uenenum eò peruenierit, fortasse fieri poterit, ut partes cordis multū inde constringantur, quas quidem denuo aperire quàm proficuum,

plus forte noxium periculosum ue esset. Igitur quū pri-
mum caput omniaq; membra grauari simul adiuncta
febre quispiam perceperit, uide ex signis ne mendacia-
bus ambiguūq; fidem habeas, nec differas quousq; ap-
pareat inflatio uel bulla. Sed hæc quū emineant, eo cia-
tius quo poteris cōfestim inungas oleo de scorpionibus
& theriaca, pulsus temporū, manuum & pedum, na-
res, occiput, gulam, pectus & locum circa bullam &
apostema si apparuerit. **Vera olei cōpositio talis est.**

**Olei de
Scorpio-
nibus con-
fectio.**

Sume olei oliuæ annorū quinquaginta uncias octo, im-
ponas scorpiones numero quinquaginta, simul cū oleo
bulliant ita ut fundum petant, quod facias in æstate, &
maxime mense Augusti, serua & utere: est enim mira-
bile contra uenena. Quod si stomachus cibo grauatus
fuerit, prouocandus est uomitus cum facilitate, cū aqua
tepida, aceto, et oleo, etiā cum raphano, tentando etiā
prouocationem cum penna, & statim postea facias ely-
stere. Et renouabis omni die maluarū decoctionem &
matris uiolarum, bletæ, hordei, lactucæ, camomillæ,
mellis uiolati, sacchari rubei, uitelli unius oui, diasenæ
uel castiæ unciam unam, succi rosarum solutiui drach-
mas duas, salis cōmunis & olei uiolati quod satis est.
Hoc factō, applicabis epithema cordi ex rebus cordia-
libus frigidiusculis à prædominio: Sume aquarū rosa-
rū, buglossæ, acetosellæ, nenusfari ana drachmas duas,
augarum melissæ, succi granatorū mediij saporis, ace-
tositatis citri ana drachmam unam, succi cydoniorum
unciam

unciam unam, sandalorū alborum rubeorū & citrino-
rum ana drachmas duas, spodij, rasuræ eboris, seminiū
citri, seminis acetosæ ana drachmam dimidiam, grano-
rum tinctorū grana sex, camphoræ drachmam dimi-
diam, conterantur bene omnia, & calefiant in uase ui-
treato puro. Post cum panno de Grana temperate ca-
lido superponas pectori, singulis tribus horis ipsum
renouando. Item pro stomacho hanc habeto in sacculo
compositionē, ad uiuificandum & roborandū spiritus
eius. Sume absinthij, mentæ ana manipulum unum,
melissæ, acetosæ ana manipulū dimidiū, rosarū rubea-
rum unciam unam, corticū citri, risi ana drach. tres,
coriandrorū preparatorū drachmas duas, corallorū
rub. masticis, sandalorum rub. ana drachmam unam,
macis, foliorū chariophilorū ana drachmā dimidiam,
nucum cupressi numero quatuor, componas cum succo
cydoniorū. Item sub brachijs hoc remediū administra-
bis: Sume rosarū, florum camomillæ, meliloti, florum
myrti, nucū cypressi, sandalorū, omniū in debita quan-
titate, bulliāt in aqua cui intingatur sponsia uel stupa,
quæ postmodū exprimatur, et temperate calida appli-
cetur, sepiusq; renoua: Istud enim mirabile est.

Cucurbitularū usus, & curandi ratio per sangui-
nis missionem. Cap. VIII.

His factis & debite, ut dictum est, administratis,
si bulla uel signum in tibijs adhuc nō appa-
rit, duas confestim natibus uentosas applica, & duas

pariter coxis à parte posteriori. **V**oluere ueteres ut post huiusmodi uentosarū depositionem fieret phlebotomia. **E**t si bulla uel signum solitum non apparuerit, fiat ex uena cōmuni à parte dextra, ad prohibendum ne uenenum partes cordis attingat: & si etiam apparuerit huiusmodi signū uel bulla, eodem in latere extrahendus est sanguis, & hoc ne se extendat dilatetq; uenenū (ut semper solet) per omnes uenas ac corporis partes. **Q**uod si circa aures apparuerit, uel collum, minuatur ex cephalica in parte qua signum, iuxta pollicem manus. **S**i sub axillis apparuerit, euacuetur hepatica in brachio eius partis in qua signū. **S**i in inguinibus, fiat phlebotomia ex saphena, hoc est sub talo pedis eiusdem lateris. **D**eniq; in uniuersali, quoties ab origine gulae ad caput usque huiusmodi signum appareat, fiat minutio ex cephalica in parte signi apparentis. **S**i ab ea parte usq; ad umbilicū antè uel retro, fiat pariter phlebotomia ex hepatica. **S**i ab umbilico infra, debet minui saphena modo quo supra. **E**t phlebotomandum est quàm citius fieri potest, saltem quū primo apparere incipit apostema. **I**ntrepide autem bonā quantitātē extrahi facias, nisi patiens fortè modici fuerit sanguinis: extractis duabus uncijs uel circā, siste paululum, ut dijudicari possit an bonus sit sanguis uel ne. **S**i malus: extrahere poteris copiosius: si bonus, parcius. **I**n debilibus & sanguine non multū abundantibus sufficit extractio duarū unciarū. **A**t febrilis tempore ri-

goris

goris id minime feceris. Paticns autem quū fit sanguinis minutio, degustet uel ore teneat pomum anaranciæ & acetosa quæq; naso, fronti, ac temporum pulsibus acetum applicando: hic nam cōmunis phlebotomandi est modus. Fulgineus Gentilis plurimū laudat id quod iam dicemus, ut rem quampiam expertam. Si solitum apparēs apostema uenerit circa spatulas, applicandæ sunt uentosa ubi iunguntur ipsæ spatulæ: minutio autē fiat ex mediana quæ dici solet cōmunis & nigra. Si aparuerit in collo uel capite, minuatur cephalica iuxta pollices manūū. Si sub uel dextro in brachio, phlebotomandus est de uena pulmonis inter medium & anularem eiusdem lateris digitum. Si circa brachium uel latus sinistrū, ex uena Saluatella inter dextræ manus paruum & anularem. Si in inguinibus uel in sinistro latere, ex uena Paralytica minutio fienda est inter poplitem pedis & alium propinquum eodem in latere. Si appareat in tibia uel pede dextro, ex uena sic dicta Vena mulierū, solent doctores Hispani & Catellani prima post factum clystere uel saltem secunda die, facere phlebotomiā duabus interpolatis uicibus. In sanguineis robustis ac bonæ ætatis hominibus primo die sic faciunt: Primo extrahunt sanguinē in parte opposita, eo quod humor in motu adhuc existat, nec iam ueneficus factus est. Si apostema sub brachio sinistro aparuerit, minuūt subito à manu dextra uncias sex uel quatuor, uel ex cauilla pedis sinistri uncias tres. Post

Hispanorū
medicorū
in sanguis
nis missio
ne modi.

uero horas sex uel octo recreato patiente atq; quieto,
 extrahūt à sinistro brachio uncias sex uel quatuor aut
 tres iuxta compressionē & uirtutem uenæ grossioris,
 quoniam ea opportunius phlebotomiam exposcere se
 monstrat. **E**diiuerso faciunt ubi apostema in inguinibus
 appareat, primo quidem minuunt in brachio eiusdem
 lateris, secundo in pede illius etiam eiusdem partis ex
Saphena. **V**erū si patiens haud multū robustus fuerit,
 nec sanguine abundans, attamen naturalē habet decen
 ter uigorem uirtutisq; constantiā, aut sit ut iam existat
 in fine secundi, uel in tertio die, quū iam uerisimile sit
 materiam ipsam suum cursum motumq; cepisse, iamq;
 ueneno infectā esse, euacuant uncias duas uel quatuor à
 latere apostematis, loco apostemati quā sit possibile
 propinquiori. **S**i post aures extiterit, minuunt ex **C**ea
 phalica eiusdē lateris. **Q**uod si hæc ipsa haud ita facile
 comprehendī possit, fiat in **M**ediana uniuerso corpori
 comparticipante. **Q**uod si nec ista pateat, fiat in manu
 eadem ex uena quæ est inter pollicem & indicem. **S**i
 similiter autē faciunt à medio secundæ dicit ad sequentes,
 sed ab initio ad medium secundi facerent phlebotomiā
 ex parte opposita, similiter à primo ad mediū secundi.
Si apostema est sub brachio, euacuandum est ex uena
 eiusdem brachij, & ex uena cōmuni, uel saltem ex he
 patica, aut eiusdem manus infra digitū medium & sibi
 adherentem. **S**i in eodem prædicto tempore signum
 ipsum in inguinibus fuerit, incidas uenam sub eiusdem
 lateris

lateris genu, aut sub cauilla eiusdem pedis. Si signum uergit uersus nates, mitte sanguinē de grossiori uena, & magis apparente in dorso pedis eiusdē lateris. Istorum quoq; modus est, quod citra secundæ dimidiū dici, incipiunt ut plurimū in latere opposito sanguinē extrahere, ultra uero ut plurimū in contrariū. Nos autem ad canones nostros uniuersales accedamus. Quia eiusmodi morbus uel est in ipso sanguine, uel in his moribus sanguine permixtis: ideo mihi uidetur extrahendum esse sanguinē omnibus, ab annis quatuordecim usque ad sexaginta, ratus multo satius fore, ut uenenū quod per uenæ apertionem expiret, quā sanguinis effluxu magnopere cruciari. Extrahere ipsum iterata uice cum sex horarum interstitio. Robustis autem corporibus & sanguine multum abundantibus, extrahere ad summū, libram unam: Mediocriter uero robustis, & mediocriter sanguineis adusq; uncias octo: debilibus autem constante pulsū, uncias quatuor uel tres, siue duas aut saltem unam. Vbi uero dominium cholera obtineat, non excedat uncias extractio duas. Multi extrahere præcipiunt, quousq; nō debilis, debilitetur. Hoc autem mihi minime placet, quandoquidem spiritus dissoluit. Vbi pulsus uacillat, nil prorsus extrahendum. Maior uero mihi est cura ut prius appareat apostema, etiam postmodum prouocentur hæmorrhoides frictionibus factis cum rebus asperis, & succo ceparum, cū umentosis & scarificationibus, & sanguisugis.

Vbi sanguis abundat, facias idem post alterā uenæ sectionem. Vbi autem modicum fuerit sanguinis, saltem id feceris.

De medicinis uenenū dissoluentibus & ad extrā trahentibus. Cap. IX.

Quidam ut primo semel euacuatus est sanguis, applicant epūhema. Verum sapientiores id agunt à principio, sepiusq; renouant, uidelicet à tertia in tertiam horam, apponunt temperate calidum cum panno coccineo. Descripsimus unum supra, alterum hoc est: Lume aquarum rosarum, aquarū endiuie, buglossæ, melissæ ana libram dimidiā, aceti uncias duas, sandalorum, rosarum, corallorū ana drachmas tres, spodij drachmas duas, margaritarū, hyacinthorum, sapphiri ana scrupulū unum, been albi & rubei, ossis de corde cerui, seminū citri ana drachmā dimidiā, musci scrupulū dimidium, camphoræ, croci ana scrupulum unum. Si insolitam in patiente noueris caliditatem, fac ut ungetur hepar & regio renū, unguēto sandalino, bis in die. Inde post horas quatuor (more consuetudo & ordine) exhibendæ sunt pulueris contra morbum drachmæ duæ uel una cum albo uino & aquis endiuie, necnon acetosellæ, pariter & theriacæ drachmæ duæ, uel saltem una. Post hunc ipsum potum continuua cum pannis & sumigijs calidis, naturā ad sudorem. Nec erraret qui theriacam solam administraret: ueruntamen plus in usu est eam dare cum pulueribus.

Bis. Addunt nonnulli acetum, & id mihi haud displicet: placet quoque eam saepius administrari. Et utilis est simul cum theriaca, aqua scabiosae & melissae, ubi non multa adsit caliditas. ¶ Antiqua contra morbum pulueris talis est descriptio. Cape dictami albi, corallorum alborum, tormentillae, boli armeni, gentianae ana unciam unam, terrae sigillatae unciam dimidiam. ¶ Moderanior haec est: Sume barbam dictami, barbam tormentillae, agrimoniae, ligni aloës, boli armeni, ualerianae, lapatij, sandalorum rubeorum ana partes aequales, barbæ scabiosae ad pondus omnium, misce cum sanguine tauri desiccati ad solem & destillati. ¶ Alia descriptio.

Sume spodij, dictami albi, gentianae, tormentillae, granorum iuniperi, seminum citri, carlinae ana drachmas quatuor, foliorum albatri uncias duas. ¶ Tertia descriptio. Sume tormentillae, dictami albi, cornu cerui usti, zedoariae ana drachmam unam, margaritarum, corallorum rub. ana scrupulos duos. ¶ Quarta descriptio.

Sume tormentillae, dictami albi, boli armeni, camphorae, margaritarum, sandalorum rub. cornu cerui usti, aristolochiae rotundae, sacchari albi ana drach. duas.

¶ Quinta descriptio. Sume tormētillae, dictami ana drachmas duas, seminis acetosae, seminum citri ana drachmas tres, zinziberis albi, cinnamomi, croci ana scrupulum unum, boli armeni, terrae sigillatae ana drachmas duas cum dimidia, sacchari uncias duas. Hic puluis multum (ut fama est) ualet contra uenenum, tam antea

quàm post administratus. **Sexta descriptio.** Sume radicem tormentillæ drachmas duas, sandalorum rub. dictami albi recentis, cornu cerui usti, margaritarum, boli armeni, aristolochiæ rotundæ ana drachmā unā, camphoræ drachmā dimidiā, sacchari albi drachmas duas, pimpinellæ, myrrhæ, zedoariæ ana drachmam unam, sandalorum, terræ sigillatæ ana drachmas duas, seminum citri, croci ana scrupulum unum, cornu unicornis, hyacinthorum ana drachmā dimidiam. **Hi pulueres** uigore præstant cordi, adiuuantq; ipsum in expellendo à se uenenū, putrescibiles humores desiccant, cohibēt uias cordis ne uenenū ipsum attingat: frequenter etiam uenenum expellunt per uiam sudoris. **Experimento** compertum habetur priorem, quam diximus antiquā, descriptionem, ac inter modernas ultimam, cæteris esse multo ac longe efficaciorē. **Sunt quidam** qui post uomitus prouocationem (si ea opus sit) facta etiam clystere & inunctione, primo exhibent pulueres atq; epithema: post cuius operationē tunc primū euacuant sanguinē. Ad autem faciunt ubi patiens sanguinis multum habuerit, nec fortē in hoc errant. **At** ubi fieri non possit sanguinis extractio, tum defectu sanguinis, loco phlebotomiæ exhibēt medicinā, prius tamen puluerem. Postquam sudauerit infirmus, aut debitū sudoris tempus elapsum fuerit, nō expectanda est humoris digestio, quoniam non adest temporis mora atq; scilicet pro celebranda digestionē. **Equidem** quā necessitas immincā

immineat (siquidem ea ipsa nõ subest legi) minime obseruanda est consuetudo temporũ discretio atq; dierum. Nec confidendũ est spe aliqua in opere nature ad euacuationem enitentis, quoniam irregularis est propter indigestionẽ impetumq; ueneni, equidem oppressa natura ut potest plus operatur quàm debeat. Post ideo competens sudandi tempus, uel sanguinem si abundat minues, uel non abundante dabis purgationẽ, ex rebus tamen non cõmouentibus stomachũ. Factus enim cum uiolẽtia uomitus, pectoris dilatãdo uias facit ut ad cor uenenum percurrat, trahitq; ipsum ad cerebrum. Hac de causa errant qui capraginem & res huiusmodi exhibent uomitiuas & uenenosas: Vix enim uni resistere potest natura ueneno. Possset fortẽ nobis quispiam opone, cur uenenatos ad uomitum producere phisici soleant. Dico non parem esse uenenorũ conditionem: cetera enim plus habent materie, & ad educendum aptiora per uomitum, & sunt in stomacho: istud uero uapor est quidã uenenosus, et in partibus pectoris. Nulla igitur adsit medicina quæ uomitum uiolenter producere possit: at eum qui nulla cum uiolentia, damnare minime: approbarẽ tamen magis, ut per inferiora diuersio fiat. Dissoluatur, quam dabis, medicina in uino albo, & aquis scabiosæ, endiuie, rosarũ, plantaginis, buglossæ, melissæ, aceto rosato, in quibus facta sit decoctio ex prunis Damascenis, myrobalanis, tamarindis. Si autem morbus inuadit aliquẽ stomacho repleto,

quidam faciendum erit iuxta ordinem modernorum?
Fac ut post unctionem cum oleo scorpionū & theria-
 ca faciliter uomat, cum aqua tepida, aceto, oleo, & suc-
 co raphani, tentando etiam prouocationē cum penna
 longa, deinde administrabis clystere, postmodum epi-
 thema, & de ipsis pulueribus. Deinde tēpore quo iam
 quietior et restauratus & grotans fuerit, uenam feces, si
 est sanguineus; sin minus, administra medicinam. Et si
 in phlebotomia ultra quatuor sanguinis uncias extra-
 xeris, abstine à medicina quousq; transactæ sint à phle-
 botomia horæ duodecim. Et licet phlebotomiam perez-
 geris, spem tamen non ponas in sola ipsa, præsertim in
 plethorico, sanguineo, & robusto corpore. Quinimo
 & in alijs quibus parū sanguinis extraxisti, etiā pro-
 pinanda est suo tempore medicina iuxta complexionis
 qualitatem & uirtutis. Similiter si prius medicinā de-
 deris, non eris ea contentus, si fuerit plethoricum cor-
 pus, uirtute consentiente, phlebotomiā quoq; tempore
 & modo iniunge. Et hanc distinctionem facies, scilicet
 in administrando unum & alterū, ubi id possibile &
 conueniens. Sed ubi sanguis abundat, præcedat phle-
 botomia & sit copiosior: ubi uero sanguis non abun-
 dat, medicina præcedat, & phlebotomia sequatur,
 modica tamen, scilicet potius euentandi quàm diminu-
 endi causa. Post tertium diem nulla fieri debet sangui-
 nis extractio, nisi te ad hoc sanguinis multitudo com-
 pellat. Quotiescunq; medicinam uel phlebotomiam
 scilicet

seu uomituum administras, ad hoc ut eiusmodi agitatione ipsum uenenū à signo non reuertatur ad intus, si signum fuerit apprens, fac ut in tali cōmōtione ponas sub & supra signum, uentosas & sanguisugas, & super cor epithemata frigida. Et antè & post propianabis per os ea quæ defendunt à ueneno, uidelicet theriacam, bolum armeni, smaragdos, hyacinthos, topazium, uel saltem alia gemmarum genera, aut coralloscum succo herbarū contra uenenum. Quum facis purgationem, exhibe medicinam cum modico croci in decoctione supradicta. **P**rin cipalis & securior medicina secundum **P**ersarum Medicos, & **M**esuen, est triferæ persicæ uncia una cum electuarij hamech drach. duabus, uel ad minus triferæ uncia dimidia, & electuarij hamech drachma una uel dimidia. Sed maxime robusstis datur uncia una cum electuarij hamech drachmis tribus, & **P**ersiani eam administrant cum aqua frigida uel succo solatri uel endiuie. De hoc sæpius audiui, & felix periculum feci iam presenti anno. **U**bi autem triferæ & electuariū hamech defuerint, propianabis diasenæ loco triferæ, & diamanna, uel succū rosarum loco electuarij hamech modo prædicto. **E**xperientia feci, & multæ utilitatis securitatisq; hanc compositionē reperi: Iume triferæ persicæ, pulpæ castieana unciam dimidiam, reubarbari, diamannæ uel electuarij hamech drachmā unam. Sed ubi natura ualida est & uenter stypticus, dabis diamannæ uel electuarij

hamech drachmas duas, distempera cum aquis buglosae, endiuiae, cū decoctionibus supradictis & aquis praedictis. Ego uero reubarbarū in uino albo & aquis endiuiae cum modico spicae teneo per horam, quod do in substantia cōmiscendo omnia simul, saepius etiam addo postmodum mannae unciam unam. Conueniūt & pilulae de fumo terrae, aggregatiuae pilulae, partes aequales, robustis quidem in toto drachma una, alijs uero in toto drachma dimidia, suprabibendo uinum albū cum aquis endiuiae, uel rosarū & scabiosae. Etiam ipsae solae aggregatiuae in omni tempore, praesertim minus aestiuo, drachma una uel dimidia. **N**otandum si febris inhaeret humoribus subtilibus & calidis, apparebit sitis uehemens, gulae ariditas, linguae nigredo, acutus capitis dolor, phrenesis, uel similia horrenda accidentia. Si autem grossioribus inhaerit humoribus, & minus furiosis, febris uidebitur lenta, & praedicta accidentia remissiora. Considera cuiuscemodi signa, & scias quod in quocunq; humore conuenit trisera cum agarico, & pilulae aggregatiuae uel solae, uel cum pilulis de fumo terrae. Syrupus etiā solutiuus quem dicemus inferius, si fuerit in materia furiosa, etiam conuenit diasenae cum electuario hamech uel succo rosarum. Item castia cum reubarbaro, item manna cum diamanna in decoctionibus frigidis. Si est in materia grossa frigida & humida, conueniunt robustioribus pilularū aggregatiuarū scrupuli duo, pilularum de agarico scrupulus unus.

Debilitiori

¶ Debilioribus uero diacatholiconis uncia una cum diafeniconis drachmis duabus, uel cum agarici trochiscati drachma una uel semis. Item de pilulis contra morbum diſſis ſuperius, drach. una uel ſemis: & fortiè eiufcemodi pilulæ conueniunt in quocunque humore.

¶ Nota quod agaricus bene præparatus & trochiſcatus eſt ſingularis in hoc caſu in quocunque humore & membro. Ideo quando certior eſſem de ſua præparatione, uterer eo in omni medicina, dando drachmas duas, uel unam, uel ſemis de eius trochiſcis, iuxta potentiam medicinæ, & iuxta complexionē hominis. Et ubi dubitarem de eius præparatione, infunderem cum in oxymelle ſquillitico cum ſalgemma, & poſtea colando ponerem ſuper medicinam abſq; expreſſione. Atente notandum quod pilulæ aggregatiuæ ſunt appropriatæ, & loco illarū debent adminiſtrari pilulæ ſine quibus, minus robuſtis. Et ſcias melius eſſe dare medicinā quàm pilulas in hoc caſu. Et ſi haberi poſſit diamanna melior eſt ſucco roſarum & fortior. Et electuariū hamech melius eſt ambobus, ſcilicet & diamanna & ſucco roſarum. Demum in omni humore mirabilis eſt iſte ſyrupus ſolutiuus loco medicinæ ad minus uncia una, & ad ultimum duæ, cum aqua roſarum & uino albo.

¶ Iume corticum citri, radicum capparis, berberis, ſandalorum rub. ſpodij ana drachmas duas, chariophilatæ, meliſſæ, bugloſſæ, boraginis, cichoriæ ana manipulum unū, acetofæ, praſij, hepaticæ ana manipulū

Agaricus

unum cum dimidio, scariolæ syluestris drachmas duas,
 seminis cucurbitæ, scilicet peponum, citrulli, cucume-
 ris, uiolarū ana manipulum unum, thymi, epithymi,
 garici, reubarbari, senæ, polipodij ana drachmas du-
 as, succi absinthij, fumi terræ, ebuli et plantaginis ana
 drachmas sex, myrobalanorū chebulorū drachmam
 unam, citrinorū drachmam dimidiam, diagridij dra-
 chmas duas, sacchari albi libras duas, fac syrupū cum
 aceto cydoniorum. Iste syrupus à Doctoribus uocatur
 diuinus in conseruando & curando, quia statim absin-
 dit humores putrescibiles, confortat membra princi-
 palia, pellit uenenū ad extra, & de eo plures uise sunt
 experientiæ. Inter ceteros Doctores Petrus de Tussi-
 gniana, & Gentilis Fulgineus, cum mirum in modum
 cōmendant, & mihi uidetur cum factum esse ad inten-
 tionem triferæ persicæ, sed magis solutiuus, & mihi
 summopere placet in personis non debilissimis, & non
 habentibus uentrem ualde lubricum. Sumatur semel
 in hebdomada à sanis & ægris. Nota quod post ope-
 rationem medicinæ, aut phlebotomiam, si medicinam
 non administraueris die sequenti, propinetur theriacæ
 drachma una, cum aquæ rosarū uncia una, cum mo-
 dico aceti rosati. Nec timeas theriacæ caliditatē, quo-
 niam tam modica portio parum calefacere potest, eo
 quod qualitas elementaris, qualis est caliditas & simi-
 les, quū sint ualde materiales, haud multum operatur,
 nisi multa cum materia. Verum specifica uirtus ut pote

quæ donum sit cœleste, & quasi spiritale, multū ope-
 ratur secundum Galenum pauca etiam cum materia.
Theriaca autem à proprietate specifica operatur con-
 tra uenenum, ac præter hoc, caliditatis secundum uix
 perficit gradum, ideo longe potentior est ad uenenum
 expellendum, quàm ad calefaciendum. Febris item pe-
 stilentialis multo magis uenenoſa quàm calida: at exhi-
 benda est theriaca cum aqua rosarum, & etiam in cœ-
 teris curandum est ut tendant ad quandam frigiditatē,
 quatenus hac ipsa uti ualeas. Potest etiam dari Mithri-
datum loco theriacæ, sed multo potiores ex theriaca
 uisæ sunt experientiæ. Ideo inquit Moyses Aegyptius
 narratum sibi esse à sapiente quodam Medico, se dum
 tempore pestis in Antiochia artem exerceret, ipsa re
 uerum reperiſſe, cætera remedia cuncta fore debilia,
 at solum qui monitu suo theriacam assumebant, tutos
 & superstites euasiſſe, cæteri nequaquã. Et hi tantum
 qui ea post morbi inuasionem uſi sunt, liberati fuere,
 alij uitam morte commutarunt. Per hoc confirmatur
 quod inquit Galenus in libello De theriaca ad Cæsa-
 rem, eam esse omnibus uenenis per aduersam, foreq; po-
 tentem, ubi cætera deficiunt ac sunt debilia. Hoc au-
 tem habet à uirtute quadam miraculoſa. Sunt etiam
 qui urinam potu exhibeant, uel lixiuium, item succum
 ceparum albarum cum aceto, haud scio quid mihi di-
 cendum. Hoc monco ne confidentiam habeas in purga-
 tione postquam eam feceris, etiam si ex ipsa melius se

habeat infirmus: sed quum eger melius habere uidebitur, tertia die aut quarta post purgationē. Si multa adhuc adsit sanguinis superfluitas, extrahere parum de sanguine, & reitera eandem medicinale purgationem. Quod si non admodum abundat, repete saltem pulueres & medicinam, ne recidat in peius. Quidam exhibent euphorbium cum mastice ac gumma elemi. Sume euphorbij drach. quinq; & scrupulum unum, gumme elemi uncias duas, mastice unciam unam cum dimidia, dabis robustis ad pondus drachmam unam, debilibus scrupulum unum, cum aquis endiuie & scabiose. Est quidem periculosa medicina, nec nisi robustissimis appropriatur, ac nisi in principio. Afferunt nonnulli gummam elemi fore gumma arboris cedrini. Sciendum quod hoc in casu non debilis exhibenda est medicina, id est, quæ exilem faciat operationem, quoniam natura ipsa si prima medicina non bene sit operata, secundam non expectat. Nec tamen decet nimio impetu soluere, nam ex hoc resoluerentur spiritus, istudq; malum magis consistit in qualitate quadam ueniosa, quam in quantitate materie. Inquit Gentilis Fulgineus se multa expertum cum supradicto puluere, ab initio sic ipsum administrabat: Sume euphorbij drachmam dimidiam, mastice drachmam unam, dabat ex his scrupulos duos, & multum plethoricis drachmam unam. At mihi multo magis placet agaricus, quia, ut aiunt Democritus, Galenus & Auicenna, ab omnibus

omnibus membris aliquē trahit humorem, similiterq̄
 habet uirtutem quasi theriacæ, aduersus omne uene-
 num cor roborat, idq̄ ab omni ueneno expurgat, gros-
 sos principaliter purgat humores, nec relinquit tenues
 quoq̄ intentatos. Sit albus, porosus, rotundus, necnon
 & fractu facilis, dulcis ac leuis. Sit quoq̄; modicæ ama-
 ritudinis & stypticitatis, bene tritus, & mixtus cum
 salisgemmae parte tertia, & sic corrigatur cum sala-
 gemma, melle rosato colato, oxymelle squillitico, &
 uino infusionis zinziberis, & sic præparetur intro-
 chiscatum. Et debilibus tutius est ut detur permixtus
 alijs rebus, quàm solus, & melius in decoctionibus,
 quàm in substantia, quoniam frequenter longos pro-
 ducit uomitus, uentrisq̄ dolores, nisi bene electus &
 præparatus sit. Quod si debite fuerit electus & præ-
 paratus, est medicina sancta & familiaris secundum
 Democritum & Mesue. Felices nanque fecimus (modo
 & ordine dicto) ipso cum agarico experientias. At cir-
 ca euphorbium compertum habuimus, quod ualde bo-
 num nõnunquã fecerit opus, at sepiuscule contrariũ.
 ¶ Vniuersaliter & in summa, sis celer in euacuando &
 frequens, obseruatis modo & ordine. Frequentius in-
 firmum recrea, quoniam spiritus aliã plurimum re-
 soluuntur, nec tantũ ea dato, siue cibaria, siue medi-
 cinalia, quæ solum mollificant, sed his permisce refri-
 geratiua, desiccatiua, & cordis confortatiua, quæ etiã
 ueneno resistent.

Agarici bo-
 ni substan-
 tia qualis.

De cibatione, & regimine egrotantis.

Caput .X.

Cibus esse debet, secundum Rasum & Auicennā quarto Canonis, frequēs, modicus, leuis, elixus, ac multi & humidi nutrimenti, conditus cum rebus acetosis & frigidis, ut scilicet cum endiuia, acetosella, aceto, agresto, mālis granatis, arancijs, limonibus, cerasijs acetosis, prunis. Cibi substantia sint pulli, perdidix, phasianus, contusum, consummatū, destillatum, oua recentia. Hædinas quoque carnes non prohibeo. Summa, nutriatur rebus liquidis, humidis, & multi nutrimenti. Sic tamen nutriri debet ut natura toleret, nec febres multiplicentur: plus enim multo quàm cæteris, hoc in casu uberiori opus est alimento. Inquit Auicenna quarto Canone, quod uenarum repletio per nutrimentum prohibet uaporis ueneni aëris & humoris transitum, & quod hi frequentius liberentur qui in trepide nutrimento adiuuantur. Nota, quod factō clystere solutiuo, de quo supra mentionem fecimus, si restoratione opus sit alia, sumat aliquid per os, facies solutionem uel cum enemate uel suppositoio, inde ad horas quatuor administrabis aliquid nutrimenti, de quo paulò supra differuimus. Vinum sit album, subtile, odoriferum, dilutum cum aqua ferrata, recenti saltem, parte equali. Melior uero esset aqua aurata in qua aurum ignitum extinctum sit, uel etiam extingui potest aurū in uiro. Non sinas eum pati sitim, nec os exicari,

ri, sed continue fac ipsum gargarizare cum uino albo bene diluto. Res teneat in ore humidus, frigidulus: frequenter bibat de acetositate citri, & iuleb rosato ana partes aequales cum uino granatorū & aqua siue succo acetosellæ. ¶ utilis est syrupus acetosæ simplicis cum aqua ferrata. & pariter succus cedri uel limonum siue aranciorum expressorū: hæc dabis cum aqua & saccharo fini, uel fortè melius cum aqua hordei uel ferrata. Item saccharum rosatum aut diamarenatū uel diaprunis & diacydoniten dissolutum in aqua, colatum & expressum, uel rosas, cerasa acetosa, myrobalanos, tamarindos, pruna, cydonia, persica sicca, trita & infusa in aqua, post colata, expressa & cum saccharo & aqua recenti exhibita, utilia sunt. Conuenit etiam acetum album cum aqua ferrata & saccharo ægris simulatq; sanis. Confert etiam oxysacchara composita cum aceto albo, succo granatorū acetosorum, & saccharo. Prodest quoq; succus granatorū medijsaporis, uel succus siue uinum acetosorū cum modico sacchari, & aqua ordei cum uino granatorū. Bonum est anulos aureos in aqua tandiu confricare, ut aliquantulum rodantur per aquam. Item bullire aquam cum auro, & ea uti in cibo & potu bonum est. secundum Gentilem fieri fortasse potest, ut aurum ad formam reducatur liquidam aptam ad potandum, hoc modo: Sume aurū unciā unam, argenti uiui unciās duas, misce, & simul mixta mancant quousq; aurum dissoluatur, deinde im-

ponas alembico cum igne lento, intantum quod argentum uiuum alembicū exeat. Postea excipias aurum ex fundo alembici, & adde aquarū buglossæ uncias quadraginta septem, ponas in alembicū uitreum bene obturatum. Continuabis sub eo ignē per tres dies & noctes, ignem dico bene proportionatum. In fine si callueris artem, inuenies aquam minime consumptā, & aurum liquefactum, & hoc est aurum potabile cordialissimū, & digeri potest. Aurum quidem alia forma parum est utile, quia digeri nequaquam potest. Administrabis bis in die ieiuno stomacho ex his syrupis, scilicet de acetositate citri, de limonibus, de cichoria, de fumo terræ ana drachmam dimidiam, cum uncia una aquarū mellisæ & succi acetosellæ. Item syrupi de agresta, de ribes, rob berberis, de cydonijs, de granatis medijs saporis, de granatis cum aquis endiuia & buglossæ. Item syrupi de endiuia cum aquis endiuia & acetositate citri, cum succo acetosellæ, & uino granatorū acetosorum, item succum limonum, uel citri, uel aranciorum expressorū exhibendum cum aqua & saccharo. Non displiceret si loco aquæ administrares brodium pulloarum, quod appellari uulgariter solet Piperata, aut perdicem coctam cum agresta & endiuia, exinde colata, cui mixtum sit aliquid ex memoratis succis, cum dulcibus cōtemperando acetosa, ueluti natura facit in granatis medijs saporis. Etiam māla granata acetosa cum uino & succo suo sola, uel etiam cum alijs succis, con-

diantur

diantur bene omnia. Item succum rosarū, myrobala-
nos, tamarindos, saccharū rosatum & diamarenatū,
diaprunis, diacydoniten, dissoluta in aqua, & colata
& expressa, bibenda sunt cum aqua recenti. Item
oxysacchara cum iuleb rosato & aqua ferrata. Item
succum rosarū & acetositatem citri cum uino grana-
torū. Nota, syrupus acetosæ scilicet in quocunq; utilis
est syrupo. Vbi non habeatur acetositas citri, exprime
limones uel arancios, & cum saccharo tempera, &
ubi maior adsit caliditas, maiori quantitate dabis ace-
tosa: ubi minor, minori. Et ubi non habeatur syrupus
acetosus, dabis acetum, aquam & saccharū simul pera-
mixta. Album acetum melius est rubro. Item syrupū
hunc optimū: Sume succi melissæ, boraginis, buglossæ
depurati ana uncias tres, aquæ rosarū, aceti albi ana
unciam unam cum dimidia, acetositatis citri & limo-
num unciam dimidiam, sacchari albi libram unam, ex
hoc propinabis uncias duas cum aquarū buglossæ &
acetosellæ uncijs duabus & dimidia, ex his utere quo
placet: Et simul dato duos trochiscos de camphora.
Quidam sapientum loco syrupi hanc dant potionem:
Sume aquæ rosarum libram unam, uini albi odoriferi
libram dimidiam, boli armeni optime puluerisati &
cribrati unciam dimidiam, pro uice una exhibeto dra-
chmas duas: est enim remedium & antiquum & po-
tens. Experimentatores duobus potissimum utuntur,
uidelicet succo florum aranciorum cum uino in cas

su & post casum, & semine Cardonis benedicti cum
 uino, quia hæc sunt experta aduersus uenenum fungo-
 rum. Solent & hæc dare sapietes: Sume succi scabiosæ
 uncias tres, terræ sigillatæ drachmam unam cum mo-
 dico uini, item seminum citri drachmas duas cum uino
 bono. Item ambram & charabe cum uino, item specie-
 rum coagulorū drachmam unam cum uino. Coagula
 sunt muccilagines quædam in certis uescis, appense in
 uisceribus hædorū & leporum. Item radicem palmæ
 Christi cum uino. Hæc quibus (ut tradidimus) sapien-
 tes utuntur, remouent uenenū à corde. Conueniunt ad
 conseruandū & curandum hæc confectiones. Multum
 confide in hac nostra compositione simplici, secunda,
 efficacissima: Accipe boli armeni drachmas duas, ter-
 ræ sigillatæ, corallorū rubeorū ana drachmā unam,
 corticum citri, zedoariæ, croci ana drachmam dimi-
 diam, sacchari rosati rosis rubeis conditi uncias sex,
 acetositate citri uncias decem, dabis semper cum uino
 albo & aqua rosarum: quandoq; cōmiscendum est pa-
 rum aceti rosati. Ex his etiam conficere possumus pila-
 las, si loco sacchari rosati accipiamus rosarū rubearū
 unciam dimidiam cum acetositate citri quantū sufficit.
 Quidam dant istas compositiones: Sume sacchari ro-
 sati, trium sandalorum, diadraganti ana uncias qua-
 tuor, folia auri numero decem, margaritarū, hyacin-
 thorum, oſis de corde cerui ana drachmam unam.
 Item cape margaritarum scrupulum unum, sapphiri,
 hyacyntho

hyacinthorū, smaragdorū drachmas duas, terre sigillatæ, triū granorū, serici crudi triti ana drachmā dimidiam, smaragdorū drachmā unam, manus christi rosati quantum libet, aquæ rosarum in qua confricentur anuli aurei uel uasa aurea & huiusmodi quantum sufficit. Item aquæ rosarum, sacchari albi ana librans unam, sandalorum rubeorum & alborum, corallorū rubeorum, spodij ana drachmā dimidiam, margaritarum drachmā unam, hyacinthorū, smaragdorū, sapphiri, ofsis de corde cerui ana scrupulum unum.

Omnia aromatica conueniunt ad conseruandū & curandū, maxime quæ attinent frigiditati & caliditati. Et si non conueniant ad febrilem calorem, ualent tamen aduersus uenenum ipsius, & maxime si contemperentur cum frigidis, ita ut ad frigiditatem aliquā declinent, & plus declinent stante uel temporū uel complexionum uel febrium acutarū caliditate. **I**tem nota quod inter terram sigillatam, & bolum armenū hæc est distantia, quod quamuis utraq; ualeant contra uenenum & morbum, nihilominus plus utuntur sapientes terra quàm bolo in cæteris uenenis: at in morbo pestilentiali potius econuerso faciunt. In hoc conueniunt omnes, in cæteris uenenis nil melius esse terra sigillata, maxime exhibendo eam cum modico boli armeni, & granorū iuniperi, & aceto diluto secundum modum Galeni, quia statim constringit, clauditq; uias pectorales, ita ut uenenum per eas transire non possit, eijciturq;

uenenum per uomitum. Pariter & uenenum quod per solutiua educibile, id facit administrata tam post quam ante casum, sed securius ante. Similiter consentiunt omnes, quod quum ad conseruandū se à peste tum etiam expellendū ipsam bolus armenus cetera simplicia susperet omnia, maxime exhibitus cum uino albo et aqua rosarum, secundum ordinem Galeni, Serapionis & Auicennæ, qui aiunt se esse expertos tempore magnæ pestilentie fuisse cum hoc faciliter & conseruatos & sanatos humores. Est enim bolus armenus rubeus parum croccus, delicatus, frangibilis. Terra uero sigillata aliquantulum sit rubens, gustui parum acetosa & arida, nonnihil uiscosa, nec tamen adeò tenax ut digitis adhæreat. Aduerte quod nōnunquam initium capit morbus cum spūto sanguinis abundante, hoc in casu non datur bolus neq; aliud huiusce ueneni sanguinis strictiuum: Imò coadiuuatur iste fluxus cum rebus petoralibus, extrahiturq; sanguis ex ambabus uenis saephrenæ, in qualitatē complexionis. Quod si ægrotans est multum sanguineus, fit etiam minutio postmodum ex mediana. Nec sunt præmittendæ fricationes stomacho ieiuno. Fac ut admoueat naso spongiam intimam etiam in aqua rosarum & aceto rosarum & cum uino odorifero, quibus etiam sepe lauet omnes pulsus & faciem. Vbi adsit de futura phrenesi suspicio, admouees quandoq; fronti aquam rosarum cum aceto rosarum. Et nisi nimiam metuas somnolentiã, addas parum camphoræ.

phoræ. **Cura** ne infirmus in profundū nimis deueniat somnum: sufficiunt enim horæ sex uel quinque per diem & noctem, siquidem dormitio multa retrahit uenenā ad intra. **Ventose** à tergo positæ, frictiones & ligamenta circū extremitates, conferunt ad phrenesim pariter & somnolentiam. **Item** confert suppositoriū ex sapone duro cum modico salgemmæ. **Somnus** modicus in principio morbi utilis est, nec ideo tantum uigilandum est ut inde spiritus resoluantur. **Camera** euentari debet sæpe aperiendo & reserando: ex hoc enim uariatur aër: sic tamē euentari debet, ne ob id sentiat ægrotans & patiatur frigoris quicquam. **Debent** tendi per latera lecti lintea aceto madefacta. **Asperge** parietes ac solum cameræ aceto aqua permixto: spargantur hincinde, & per angulos & parietes apponantur frondes, pampini, cannæ, salices, rosæ, plantulæ & folia citrullorū & alia quæque uiridantia, flosculi & poma odorifera. **Facies** suffitum ex sandalis & rosis, mirthillis & camphora, terebenthina, thure, corticibus citri, corticibus granatorum & pomorum cōmuniū, additis modicum chariophilorū & croci. **Super** omnia curæ sit, quod singulis horis sex oportet te mutare & renouare infirmo camisiā & omnes pannos, lintheamina, sumigia, unā cū uase pro sumigio. **Si** comode fieri potest mutabis singulis uigintiquatuor horis stratum & cameram. **Antea** autem quā introducatur, sit camera bene emundata, ac bonis (ut cōuenit)

odoribus sumigata. Aliter enim amictus, lectus, & habitatio, ueneno inficiunt. Nec uolo cum silentio prætèriri, quod ubi insolita appareat caliditas, stomachi robur, dolorumq; ab intestinis securitas, consueuerunt **Rafis** & **Iohannitius** semel tantum ad potandum dare aquam frigidam & recentem multa cum quantitate. Ego uero ut securius agerem, darem aquæ hordei recētis libras tres, cum uncijis tribus sacchari. Et forte darem etiam succi cucumeris libram dimidiam, cum uncia una sacchari bene simul permixta, postea succi aranciorum uel granatorum unciam unam, & drachmam unam sacchari. Quidam compatriota noster uir robustus, quamprimum hic ipsum morbus inuasit, immersit se aquis frigidis, perque duas horas sic stetit, exiens liberatus est: uerum tamen fallacissimum hoc est experimentum. Fortè securius esset sedere in aquis tepidis quæ pectoralia non attingerent, quoniam hæ partes non sunt aperiendæ, nec ad ipsas prouocandi sunt humores. Nonnulli hoc in casu assumpserunt uenena & maxime quæ frigidæ naturæ, & fortassis etiam ea quæ calidæ naturæ, prius uel post theriacam uel terram sigillatam cum bolo armeno & aceto aqua permixto, & similia quæ contra uenenum sunt. Inter quos quidam physicus liberatus fuerat. Videtur tamen mihi res admodum periculosa.

De cura per artem chirurgiæ. ¶ Cap. XI.

Hoc in casu non expectandum, quousque appareat inflatio aut bulla, sed facta purgatione uel phlebotomia

botomia sis celer & promptus ad uenenum extrahendum, faciendo cum fermento & cantharidibus ruptorium, uel aliud ex his quæ inferius narrabimus. Applices musculo dextri brachij sub cubito interiori à parte uel ubi tangi solet pulsus, nõ tamen super proprio pulsu. Similiter facies super talo pedis dextri quatuor digitis ad intra ut fiat uesica, quam aperi, apertam que teneas. Si solitum apparuerit signum, & incommoditas breuitasq; temporis obseruandum ordinem impediãt, fiat phlebotomia atq; purgatio. Quibus factis uel saltem phlebotomia, facies ruptoriũ, et applicabis eidem lateri sex digitorũ sub signo distantia. Sunt qui temporis uarietati non confidant, sed & præter ordinem primo & post, simulq; quo melius possent remedijs curæ student. Modernorũ talis ordo quorundã est, ut ubi nil impediãt, primo purgetur infirmus cum clysteribus, pulueribus, phlebotomia & medicina. Post uero applicanda ut diximus (etiam non apparente signo) ruptoria, ac tutius est confestim (appareat signũ uel nõ) ponamus ruptoria, & reliqua huic morbo appropriata. Si uideatur apparens, sic facito. Si enim apparuerit circa aures subito ruptorium applica collo in posteriori parte, eiusdem tamen lateris in quo signum. Si sub brachio, musculo ruptorium apponatur eiusdem brachij, uel prope pulsum, non tamen suprã. Si in inguinibus, pone iuxta cauillam, hoc est super talo pedis eiusdem lateris. Quum alibi appareat, applica ru-

ptorium sub signo per distantiam sed digitorum, uel sextantis, ne tamē ponatur, utcunq; sit, supra pectus. Et si fuerit in gula, uidelicet à parte anteriori, ponatur ruptorium à posteriori uidelicet in collo: si uero in posteriori parte eodem in loco fuerit, non debet in anteriori applicari, sed potius sub loco signi, sicq; tandiu permittes ibidem ruptoriū donec uesticam fecerit, quā aperias, & supraponas butyrum & folia caulis: item spongiā hac inunctam decoctione. Sume camomillæ, brittanicæ, meliloti, scabiosæ ana manipulum unum, bulliant in libra dimidia aquæ ad consumptionem dimidij: hanc quia uenenum trahit renouato, teneto sæpius in finem usque curæ.

Simplicium descriptio ruptoriorū. **Cap. XII.**

Ruptoria hæc sunt, uincetoxicon, uitriolum, flos æris, nux rancida, cordumenū, arsenicum, calx uiua, antipharmacū, cuscuta, calx cum sapone fullosum, aura, cynoglossa, fermentum cum lixiuio galbanus, cauda equina, euphorbium, stercus columbinum, stercus accipitris, anserū, anatum, nasturtiū, limacia uiua uel suo cum cortice trita, rana excoziata & assata, calamentū, pulegium ceruinū, aristolochia, raphanus, uiscum, centinodia, costum, piper, lapis spongiæ marinæ, flammula trita, urtica, sinapis, uitalba, mentastrum, scabiosa, canapis, canapatium, cantharides & sal gemma, grana masticata, pirethrū, uitellum oui cum multo salis, consolidā maior, et scabiosa, trita intra duos

tra duos lapides mirabiles sunt. Dicta ruptoria debent cito, ut dixeram, applicari, & forte pariter super sanguinem apparens. In delicatis personis utendū est lenioribus, & in alijs, fortioribus. Et tutius est ut sub signo ponantur quā supra: uel supra ponantur minus fortia, sub uero, fortiora.

Curandi apostematis rationes, modi, & conditiones. Cap. XIII.

Hoc signum uocatur apostema: quod quum uenit ante febris accessum, indicat cor forte esse & potens ad expellendum uenenum, & tunc est febris accidens apostematis. Ediuerso est quum uenerit post febrim. Hoc enim apostema est duarum generationū, altera est bullā & nominatur anthrax & carbunculus: Alterā est inflatio, & uocatur bubo & glandula.

Bullā cōmuniter per emunctoria exit, & quanto plus à principalibus distat membris, tanto minus periculosa est. Nigra est omnium pessima: secundo uiridis loco est paulo minus mala: tertio glauca, rubea quarto. Et quanto aridior tanto etiam peior est. Inflatio cōmuniter in emunctorijs uenire solet, hoc est, principalium membrorum purgatorijs, quæ tres sunt, in locis scilicet post aures, sub brachijs, in inguinibus. Cerebrum per emunctoria post aures demittit uenenum, necnon in collum. Cor sub brachia mittit. Ad uel circū inguina hepar. Mac de causa peior est inflatio quā bulla, quoniā ueneni multum ad principalia decurrisse mere

Tria principalium membrorum emunctoria.

bra ostendit. Et quanto cordi propinquior inflatio fuerit, tanto quidem periculosior. Vtrorumq; scilicet bulle pariter & inflationis quasi similis est cura. Sunt qui accedente apostemate ante febre[m] & procul à corde faciunt subito ligaturas inter locum doloris & cor, supra pronuntq; repercutiendi causa res frigidas, siccas. At supra doloris locum proprium, res ponunt calidas & humidas, resolutiuas. Alij quamprimum apparere incipit apostema, ponunt supra simul & à latere uentosas, ut diximus, & ruptoria, subito hanc exhibendo medicinã. Sume hellebori nigri preparati, senæ, cinamomi ana drachmam dimidiam, diagridij scrupulum dimidium, infundantur in uini granatorũ uncias quatuor, & sacchari unciam unam. Si ad multas horas in infusione staret, melius esset, postea cola & exprime, propinanda quũ apparet apostema antequam dormiat. Sic uero preparant helleborum: Scindunt per longũ in frusta minuta, ponunt ipsum in pomo dulci, inuoluuntq; pomum in stuppis prius aqua rosarũ inãtinctis, sicq; coquunt sub cineribus calidis, cocto semel proijciunt pomum, recoquunt helleborum alio in pomo, modo quo prius, separatim à pomo conseruatur. Dant robustissimis helleborũ mixtis miscendis, modo & ordine dicto. Ceteris uero & minus robustis dant solummodo pomum secundæ coctionis. Preparant sca monocam coquẽdo ipsam in malis cydonijs uel in pasta farinæ hordei facta cum uino cydoniorũ. Non reprobo istorum

hoistorum regulas, sed ad nostras regredimur.

Regule & modi applicandorū ruptoriorū.

Caput **XIII.**

QUum opportunū non est ut extrahi possit sanguis cum uentosis uel sanguisugis, nec incendi signum, poni debent sub uel supra, uel simul utrobique ruptoria ex dictis, & his etiam quæ in sequentibus dicam, compositionibus. Exhibes autem prædicta si uideatur temporis adesse commoditas, postquam extractus est sanguis, ac parū quieuit ægotans, uel saltem post assumptionem medicinæ & eius perfectam operationē, & si non præstò affuerit qui manu operetur, dato puluerem, quem si non habeas, exhibe medicinā. Si nec medicinam habueris, applica sine dilatione ruptoria supra & extra signum, cum moderatione, ut diximus, & ordine: & si tempus instet, nec quicquam adhuc factum sit, exhibe simul purgationē & ruptoria, nec cesses unquam à remediiorū administratione, nec differas ut speres te omnia cum temporis comoditate facturum. Aduerte ne super signo ponas res adeò frigidas & stypticas ut uenenū ad intra repercutiant. Utere his quæ apte ad trahendum & resoluendum, ut sunt res calidæ. Ac aliquantulū temperandæ sunt quandoque, si sis eas continuaturus cum rebus frigidis, ut nimitia cuitetur inflammatio, nec tamen ita frigidis ut inde restringant. Nec multum metuas dolorem, quoniā uenenum trahit ad postema. Nolo tamen toleres ex

cessum, quonia uires adderet ueneno, augmentaret p
riter & febres, naturamq; nimis lassaret. Locum ru
ptorij nolo per artem in totum consolidare, donec tres
elapsi sunt menses: hoc uero quum facis reiterra pur
gationem. Quidam Florentinus noster hoc Vere ina
cidit bullam: quod quum inde ab hoc morbo ita liber
esset, ut non diuersus foret a sanis, haud ita multo post
quamprimum plagam consolidauit: transactis uero
post diebus quadraginta iterum morbo infectus bidui
spacio interijt, maxime hoc quia sine purgatione pla
gam restrinxerat. Hoc etenim scias, quod qui post se
ptimum perit diem, mala potius cura id euenit quam
huiusce natura morbi. Scito quod postquam uenenu in
tantum decurrit ad apostema, ut principalia membra
per hoc sint alluciata, nisi tu perbene & continue idia
psum trahas, rectifices, & purges, intrinsecum aposte
matis uenenum plus exasperatur, contractum uaporat
ad intra et occidit. Adcirco continue cor ipsum fortifica
constringendo uias eius intus & ab extra, humores se
pius euacua, uenenu plage rectifica, purga. Nil spes
certi ex illoru praeter rationem sanitatis spe, quinimo
nec ad instans ob hoc a remedijs cesses, maxime si ada
huc septimus non elapsus fuerit dies.

**Composita ruptoria & emplastra quaedam
fortia. Cap. XV.**

Multifariam sunt ruptoria composita, fortiaq;
in trahendo uenenum ad extra. Enarrabimus
multa,

multa, ut secundum opportunitatē cuiuslibet auxilio
 cōmode uti possis. **S**ume ficus, ireos, & grana triticū
 contusa, parte æquali, maturat hoc citō ac rumpit.
Item fermentū cum oleo et sale. **I**tem pix cum passulis
 & melle. **I**tem stercus passerinū cum axungia porci.
Item uitrum puluerisatū cum terebenthina. **I**tem nisi
 abominosum foret stercus humanū, ualet multum ante
 & post rupturam, supra ponendo medullam panis fer
 uenti oleo intinctam. **I**tem oleum cum cincribus bulli
 tum. **I**tem cantharides numero decē, cum uncijis passu
 larū una, fermenti una et semis, scabiosæ, cynoglossæ,
 consolidæ maioris, antipharmaci ana unciam unam,
 incorporentur cum oleo liliorum. **E**t si fortius facere
 uolueris, adde sal & columbinam herbam, rutam ana
 drachmas duas. **I**tem nasturtium cum oleo & salē.
Item auripigmentū, piper ana drachmas duas, caria
 cas numero decem, fac emplastrum cum melle quantū
 sufficit. **I**tem baurach, salis ammoniaci, scabiosæ, anti
 pharmaci, allij, piperis ana partes æquales, fac empla
 strum cum succo scabiosæ. **I**tem galbanum, radices lili
 orum alborū, stercus humanū, consolidam maiorem
 tritam inter duos lapides. **I**tem fermenti uncias qua
 tuor, sinapis, rutæ, scabiosæ, absinthij ana manipulum
 unum, radicum liliorū alborū partem tertiā, uitriolē
 drachmas duas, cantharides numero decem, galbani
 unciam unam, nuces rancidas numero tres, olei lilio
 rum alborum quantum sufficit, coquantur herbe &

radices in oleo, & fiat emplastrum, addendo cætera ingredientia secundum artem. Item cantharides cum oleo saponis. Item cineris quercini, quo tinctorum utuntur partes quatuor, calcis partes sex, misce, & quum uteris suprapone prædictum emplastrum. At istud nunc dictum emplastrum facies cum oleo oliuarum nigra rum, & fortius est, si oleum cum cineribus bulliat.

Item fermenti, urticæ, pinguedinis carnis exiccatae, barbæ maluaufisci, maluæ, partes æquales. Quinque sunt herbæ hoc in casu tum in omnibus emplastris, sicut etiam intus sumptæ ualde conuenientes, quoniam tam intus quàm extrâ ueneno resistunt, & sunt quasi temperatæ, scilicet consolida, scabiosa, agrimonia, brietanica, aristolochia.

De emplastris temperatis. // Cap. XVI.

Fortia sunt admodum supradicta ruptoria & emplastra, cum ad rumpendum, tum etiam ad extrahendum citò uenenum. Sed non sunt continuanda, quoniam nimis inflàmarent, attamen eis plus uti quis possit, ubi apostema non esset coloris multum uiridis aut rubei uel nigri. Ac etiam ubi non multa foret corrosio, temperatiora quædam adducam & magis conuenientia, ubi de magna metus esset inflammatione. Sume barbæ maluaufisci uncias duas, caput unū liliorū alborū, farine seminis lini ana unciam unam cum dimidia, bulliant in aqua cõmuni, & pistentur cum fermento & axungia ueteri, applicetur calide. Item sume surfuris

me furfuris non penitus expurgati à farina manipulos duos, coquatur in aceto. Item columbina cum aceto & oleo rosato. Item farina hordei cum succo brittanica uel consolidæ. Item cæpas cum butyro coctas addendo post caricas, & fermentum cum oleo camomillino dulcorari potest (si opus sit ob odoris uehementiam) addendo poma cocta, aut maluauiscū, & malua, ipsarumq; mucilagines. Quod si maiori adhuc opus sit dulcoratione, accipe cæpas coctas & poma cocta, scilicet cum butyro & oleo camomillino. Item malua, barba maluauisci, scabiosa ana manipulum unum, bulliant herbe in aqua cõmuni, cum qua incorporetur farina. Pistentur autē herbe & condiantur simul omnia cum uncia una pinguedinis gallinæ, & totidem olei camomillini, croci drachma dimidia, est enim delicatissimū emplastrum. Item scabiosa, pes columbinus, cichoria, consolida maior. Conuenit post hæc emplastrum ex apio, brittanica, farina orobi cum prædictarum herbarum succis, secundum aliquos etiam cum theriaca. Item emplastrum ex opoponaco trito cum passulis. Item assa, ruta, & nitrum cum melle. Bonum quandoque fuerit unctum esse cum theriaca, suprapositis cæpis & malua coctis. Supraponunt etiam nonnulli flores aranciorum, & folia contusa cum axungia & malua. Quantū uero ad ipsam theriacam, uolunt aliqui non esse ei quicquā superponendum, quoniam remittit uenenum ad intra.

Quum bulla multū nigra est, & supra modum ardens, ac perquam citō accendit, corrodit, & dilatatur, temperatiora debent esse ea quæ admistras, desiccatiua cum aliquali frigiditate, temperatāq; caliditate resolutiua. **Exempli gratia:** Sume plantaginem & gallas cum aceto coctas, item lentes cum pane mixto, cum cribratura surfuris. **Item** granata acetosa & medij saporis in quatuor partes scissa & cocta in aceto usque ad eorundem dissolutionem, conterantur & applicentur, conueniūt ab initio morbi usq; ad declinationis statum. **Conuenit** alterum hoc emplastrum ante hulcerationem causatam à bulla. Sume acaacij, draganti, opij, corticum granatorum ana drachmam unam, uiridis æris, hyoscyamum album, fac emplastrum cum uino & serua ad usum. **Quando** uideas iam factam hulcerationem, suprapone id aliquantulum desiccatiuū: Sume esdram cum uino & rob granato & similibus: aduerte ne partes signo circumstantes putresciant, defende ipsas cum bolo armeno, aqua rosarum, oleo rosato, aceto rosato, & cæteris. **In** recessu inflammationis, hulceratione remanente, pone emplastrum ex litargyrio, & ea quæ ad malignas & corrosiuas plagas conferunt, id est, quæ refrigerant, desiccant, reperiunt, ex quibus aliqua superius cōm memorauimus. **At** temperate facito cuncta, & repete ut expedit, purgationes ad intra.

De modo mitigandi dolorem circa ipsum apostema. **Cap. XVIII.**

Quæ superiori tractata sunt capite in bullis multum nigris & corrosiuis uerificantur, at in cæteris non tantæ inflammationis temperatior esto maturiorq; in reperiendo. Ardorem doloremq; partim à morbo, partim à ruptorijs siue ab inflammatione prouenientem, si mitigare studeas, circumpone signo medullam panis calidi recentis primum excepti è furno, uino acetofo uel succo plantaginis intinctam. Item coque prædictam medullam, necnon & lentes in aceto, applica & sæpius muta, & ne desiccetur emplastrum illico suprapone folia plantaginis. Quando emplastrum deponis lauetur plagæ superficies cū uino pontico siue acetofo, suprapone firinā hordei cum melle. Intellego autem poni debere ista non supra, sed circum plagam, quamuis secundum Petrum de Tusigniana aliosq; & doctos & expertos, hæc quæ diximus non multum reapercutiant, uerum pellunt caliditatem, confortant doloris locum, & temperato quodam calore resolunt. Remanentem postea plagam his rebus curato quæ ad uenenosas corrosiuasq; attinent plagas.

De modo incidendi putrem ipsius apostematis. **cap. XIX.**

Quando est mortificata plaga, cura subito ut trahis illa caro decidat. Sume brancæ ursinæ, barbæ maluanisci, herbæ peruincæ, foliorum maluæ ana-

unciam unā, coquantur, pistentur & misceantur cum axungia porci non salita, & cum butyro ueteri, sic simul ad tres dies permittantur, postea colentur, exprimantur, addendo colaturæ parum ceræ & masticiis, serua ad usum. **V**tq; competentē faciat plaga crustam, quā postea bene diuellas, quū dicto usus es emplastro, ungetur cum butyro & oleo. **C**rustam autē nulla cum uiolentia depone (id quidem multum obesset) morare donec natura id per se facere incipiat, quam postmodum cum supradictis adiuua. **I**nterea ne corrodat uenenum, perq; sanas corporis partes discurrat, hunc in modū succurrere opus est. **H**abeas uentosam amplam, ita ut totam (quum applicatur) plagam hoc modo ambiat, uidelicet ut supraposita tangat circumcirca tantummodo carnem sanam, ita ut plaga nulla ex parte contingi queat à uentosa. **H**anc igitur uentosam applicato sic trahendum uenenosum ex profundo sanguinē, prohibendumq; ne intrò reuertatur.

De modo mundificandi plagam.

Caput .XX.

Rupto apostemate extractaq; ueneni materia, propinanda sunt constrictiua simulq; mundificatiua. **T**ume farinā ordeī cum melle & modico salis, suprapone folia caulium. **I**tem sarcocollam puluerizatam, & mel parte equali: si fortius uolueris, coque in primis ipsum mel, post uero adde sarcocollā. **E**st equidem secundum **Gentilem** de **Fulgineo** & **Petrum** de **Tusigniana**

Tu signiana solennis compositio, quoniam omne uulnus mūdificat, omnemq; saniosam plagam. Comendo pariter ad hanc rem emplastrum diaquilon.

De modo regenerandi carnem bonam.

Cap. XXI.

Mūdificata quum fuerit plaga, ad bonam carnem regenerandā, accipe folia basiliconis optime contusa. Item recipe xanthos, centaureæ maioris, herbæ pentaphyllon, cōsolidæ maioris ana partes æquales, destillentur in Vere per alembicum, uel facito his ex herbis succum, sicq; simul permitte donec bene permisceantur. Postea adde illis aquæ uitæ partē quātam, serua ad usum: istud enim mirabile inuenies in regenerando carnem. Item confert ad hoc barba asphodeli, hoc est lappa, cocta cum fecibus uini. Item emplastrum ex coriandris uiridibus cum melle & passulis.

De uarijs modis extrahendi sanguinem à signo.

De modo cauterizandi per incendium.

Caput XXII.

Omnis circa signum prædicta cura, quæ (ut antea narrauimus) sit cum ruptorijs simplicibus & compositis: Laudabilior fieret Italicorū omnium Doctorū sentētia, modo quem iam dicemus, postponendo ipsa ruptoria, & sic faciendo: Pone cauteria distanter à signo quemadmodum iam diximus, & simul supra signum magnam pone nentosam, qua de po.

fita tange ipsum uarijs in locis cum rasorio & lancea
 ola, postea uentosam repone, ut sanguinem attrahat,
 tamq; cessante sanguinis attractione amoue. Deinde
 tres bene purgatas sanguisugas applica, hisq; iam rea-
 pletis & amotis, gallorum uel pipionum columba-
 rumq; pullos scinde per medium, & sic calide unum
 post alterum appone. Post secundum quosdam debet
 inungi cum theriaca, dein uero permittas eum quies-
 scere. Nonnulli istorum loco adimpluat locum circa a-
 num galli, & accipiunt saponis aliquantulum obscuri ac
 quasi uiridis unciam unam, opij scrupulum dimidium, pi-
 stantq; bene, & cum sale albo pulueratissimo faciunt sup-
 positorium gallo, & totum in simul superponunt. Quo-
 peracto restaura aegrotantem, & postmodum cum le-
 niter cauteriza. Non dico cum cera nec oleo feruenti,
 quia oppilant, sed cum auro ignito, aut argento uel
 ferro, ipsumq; instrumentum in summitate rotundum
 habeat planitiem ad formam unius satis magni qua-
 drantis, sitq; in medio huiusmodi planitiei acies siue
 acumen ad formam adamantis, non nimis acuti. Et
 post incendium inunge cum butyro, & cooperias lo-
 cum folio caulis, & permittas eum quiescere. Hoc mul-
 to eligibilis est ruptorijs, eo quod citius operatur, ma-
 gisq; pellit uenenum, meliorem insuper qualitatem in
 membro relinquit. Posthac utuntur rebus plagae su-
 perponendis, & circa, quas superius commemorauimus
 post ruptorium administrandas & eodem modo. Non-
 nulli

nulli pestilenti morbo laborantes non aliud ostendunt signū quam maculas, ueluti morbilli, per corporis cutem disseminatas. Istiusmodi debent inuolui panno cocineo calido, & custodiri à frigore, apponaturq; duæ magnæ spongiæ dorso cum renibus, & pectori calide, intinctæ decoctioni meliloti, camomillæ, & lentis, & bene expressæ, & ieiuno stomacho: sæpius mutantur. Dabis etiam in potu decoctionem caricarū, lentis, granorum tinctorū, & croci.

De cura secundum morem Hispanorum & Catelanorū. Cap. XXV.

Dictum à nobis in præcedentibus de istiusmodi morbi cura secundum Græcorum, Latinorū, necnon & Barbarorum intentionem, maxime uero secundum usum Italarum, at in præsentia iuxta Hispanorum morem, pariter & Catelanorum, de hisce medicamentis considerabimus. Itaque secundum istos fit statim clystere: post uero, si sanguis abundat, phlebotomia. Sin minus, exhibetur iuxta peccantis humoris qualitatem medicina. Ab initio applicat epithema, deinde facta aliquali euacuatione, saltem cum clystere, ad curam procedunt apostematis. More etiam istorum, nihil ex inflammantibus ardentibusq; superponi debet apostemati, quia spasmus inducunt, febres accendunt, malignius reddunt uenenum, maxime si in emunctorijs fuerit apostema. Aiunt item non esse in principio apponenda maturantia multum ac mace-

ratiua, quoniam glutinant, oppilant, putrefaciunt, re-
 feruere faciunt, pelluntq; uenenum ad intra. Nec frigi-
 da quoque dicunt administranda, nec quicquam (quia
 desiccatur) cum spongia, neq; cū panno, quia intus clau-
 dit uapores stringitq;: At uero cum lana munda, siue
 cum stuppa (maxime ex cannabo) laudabile est. Præ-
 sens decoctio est maxime familiaris, his præcipue qui
 sunt natura delicati, ac etiam in emunctorijs: Accipe
 flores camomillæ, melilotū, capillos Veneris, bulliant
 in aqua, imbibe lanam siue stuppam, exceptam mani-
 bus exprime, applica tepidam uel parum calidam,
 singulis horis renoua, donec resoluat uel aperiat. Post
 uero aperturā transacto die quinto utere maturatiuis,
 & quæ mundificant, regenerant. Bullis autem ut rum-
 pantur secure superponitur scabiosa pista, uel sola, uel
 cum ueteri axungia porci, & salita. Si uiridis est bulla
 uel nigra, nec tamen est in emunctorijs, aperias eam
 subito uarijs in partibus cum lanceola, uel rasorio, ut
 inde citò exeat uenenū. Deinde laua bullam cum aqua
 salsa: ne ibidem remaneat sanguis coagulatus, applica
 sanguisugas. Post quum fuerit rupta & ueneno expur-
 gata, transacto (ut supra) die quinto superpone matu-
 ratiua, mundificatiua, regeneratiua. Præter hæc (nisi
 admodum tenellæ sit ætatis ægyotans) debet nō supra
 sed sub bulla per sex digitorū distantiam poni ampla
 uentosa. Postea fieri debet apertio cum lanceola uel
 rasorio, & iterum apponi uentosa ut sanguinem at-
 trahat,

trahat, uidelicet uncias duas uel tres, uel plus etiam iuxta tenorem consensumq; uirtutis. **A**duertere, signo in emunctorijs existente, ne proprio signo applices uentosas, nec incidas, nec nimis ipsum molestes frequentando uentosas, quoniam sic augetur spasmus, multi trahuntur calidi humores, peius efficitur uenenū, & multi sic faciēdo pereunt. **V**erum si circa aures, uel in gula huiusmodi signum appareat, applica uentosam retro sub spondylibus colli, non supra uel in spatulis. **S**i uero appareat sub brachijs, applica uentosam sub eodem latere, declinando uersus dorsum. **S**i in inguinibus, applica uentosam in coxa, uel retro sub clauibus. **I**n quocunq; horum casuum sic facito: pone per sex digitorū spacium procul à signo (ut diximus) uentosam, & scarificando trahas sanguinem cum uentosis uel sanguisugis. **S**ed supra signum, supradictam pone decoctionem, ut temperate leniat atque resoluat. **V**nā cum decoctione bonū esset si posses apponere lapidem quempiam ueneni tractiuū puluerizatum, uel integrum, ut sunt smaragdus, hyacinthus, topazius. **T**amen secundum aliquos istorum possumus superponere signo sanguisugas, & quandoq; etiam uentosas. **E**sto quod sit in emunctorijs, nulla tamen fieri debet cum uiolentia, post uero lauando cum aqua salsa. **H**oc fit quando signum summe inflatum est, uel mali coloris: & quum est apertum signum, transacto die quinto utuntur maturatiuis. **Q**uod si hęc ipsa decoctio mini-

mam faciat operationem, reduces eam ad formã doc-
 cie uel gutte. Quando ipsum apostema plus solito est
 inflatum, quidam post diem tertium fortiter incidunt
 ipsum per longum eius membri in quo signum appa-
 ret. per interuenia scilicet, euitando uenas & arterias.
Et si nimis flueret sanguis, obuiant cum stuppã intin-
 etã uitello oui, & oleo rosato, non uero in albumine,
 quia frigidum est & uiscosum. **Et** tempore confortant
 egrotum cum cordialibus intus & extrã. **Verum** sas-
 pientiores inter istos non approbant hanc incisionem,
 iudicando ipsam maximi esse periculi, præsertim in ca-
 muntorijs. **Post** uero quintum diem si febris non est
 ardua, ac signum nõ multum est uenensum, nigrum,
 uel uiride: si etiam approximat rupturã, corpore be-
 ne purgato, incipe cum maturatiuis, postquam feceris
 quæ diximus, ad maturandum apostema. **Sume** barbã
 maluauisci, barbã liliorum, enule campanæ, cucume-
 ris asinini, ceparum ana libram dimidiam, caricarum
 pinguiũ, seminis scænoegræci, seminis lini ana unciam
 unam, foliorũ maluæ maluauisci, brancæ ursinæ, her-
 bæ uiolarie ana manipulũ unum, coquantur cum im-
 petu in aqua, bene pistentur. **Si** pro delicatis hoc matu-
 ratiuũ fiat, colentur prædicta, coquantur, pistentur,
 & exprimantur. **Postea** addatur axungie porci re-
 centis, liquefactæ, colatæ. libra una uel quantũ sufficit.
Aliqui addunt limacias bene pistas, unã cum cortice:
 hoc enim conuenit ubi cutis multum densa est, ueluti in
 inguinibus.

inquinibus, & post aures. Alij addunt fermenti, panis grossi ana uncias duas, aut plus, uel minus, secundum opportunitatem trahendi & rumpendi, quæ res conuenientior est in bullis, quàm in inflationibus emuncto-riorũ. Sunt & alia quædam leuiora maturatiua, ut est farina tritici cum oleo & aqua simul bullita, donec ad aliquantulam tenacitatem perueniãt, uel cum medulla panis sursurei, & cum caricis pinguibus simul coctis, & postea pistis. Possumus addere oleum oliuarũ, uel oleum amygdalarũ dulcium, aut axungiam porci recentem. Si talis axungia uetus esset, & salita, foret hoc emplastrum utile ad leniter rumpendum bullas. Etiam addere possumus pinguedinem gallinæ recentem, si tali cum pinguedine, axungia, & butyro recenti, oleo uiolato, barbis liliorũ coctis fiat emplastrum gratum delicatis. Huiusmodi maturatiua (ut antè diximus) fieri debent post purgationem cessante febre, & postquã signum est apertum, expurgatumq; ueneno, transacto etiam die quinto, deinde utuntur mundificatiuis, postea regeneratiuis, ultimo consolidatiuis signi. Si bulla fuerit nigra uel uiridis & corrosiua, nec est in emuncto-rijs, incide cum profundatione lanceola uel rasorio. Postmodum administrabis docciam cum aqua salsa aliquantulum calida, ne sanguis (ut diximus) coaguletur: deinde applica uentosam aut sanguisugam, uel anum galli deplumatum. Quidam applicant limaciam uiuam, nonnulli ranam uiuam; hoc autem fieri potest quando

signum non sit in emunctorijs, postea apponi aliquod
 facile ruptoriū quod supra tradidimus, uel etiam istud:
Sume uitellum oui cum modico salis, nec fortius, quia
 bullam malignaret: mutetur autē istud sæpius. **Q**uod
 si hoc bullam nimis cōturbarēt, utere sola scabiosa
 pista, uel ueteri axungia porci salita, uel simul utrisq;
Sunt quedam ruptoria admodum fortia, quæ non de-
 bent poni super emunctoria, nec ubi grauis adsit fe-
 bris: quæ etiam si ponantur, ubi non minus sit fortis,
 minime conducunt. **S**ume caricas crudas, & fermentū.
 Item si hoc nõ ualet, faciūt hoc fortius, obseruatis tamē
 modo & ordine narrato: **S**ume cantharides bene tri-
 tas, & tertiā partem axungie porci, hoc pone super
 bullam malignatam ter uel quater. **D**icunt chirurgici
 hoc esse sæpius expertum. **Q**uando adhuc fortius hoc
 ipsum habere uolunt, addunt quartam partem saponis
 fullonum, quod quidem dicunt in malignata bulla, &
 in homine robusto mirabiliter operari. **I**tem aliud for-
 te pro bullis. **S**ume pulueris uitri bene puluerizati un-
 ciam dimidiam, granorū tritici tritorum uel dentibus
 masticatorum unciam unam, uitella ouorum numero
 duo, croci drachmā unam, terebenthinæ unciam unā,
 bene cōmisceantur & superponantur cum stuppis mun-
 dis. **R**eliqui apponunt calcem uiuam cum sapone. **A**t
 quoniam huiusmodi ardentia & uiolenta frequenter
 malignius faciunt apostema & febres, ideo securius
 est ante hulcerationem aduertere, ne materia intra
 reuertatur,

reuertatur, etiam ne quasi rabida efficiatur his cum rebus acutis, in debilibus præsertim complexionibus, uel multum cholericis, ideo his intentionibus utile est emplastrum Galeni toti membro superponere. Sume plantaginis, lentis, panis furfurei ana partes æquales, coquantur in aqua donec ad quandam soliditatē perueniant, superpone loco doloris & circumcirca per latum spaciū. Auicenna addit galas, ubi plus de subtili sanguine apparet quàm de cōpacto. Item ad istud utile est emplastrum granatorum dulcium, & acetosorum coctorū in aceto & aqua, præsertim ubi apparet materia incensa. Post uero quàm cessare incipit ardor, conuenit emplastrū Auicennæ, ex caricis pinguibus, passulis, nucibus, farina hordei, simul coctis ad maturandum & rumpendum. Post uero factam rupturam, mundificetur plaga cum succis apij, absinthij, plantaginis, melle rosato, farina, coctis cum modico terebenthinæ lotæ, deinde consolidatur secundum ordinē aliarum plagarum: circumponitur uero unguentum ex bolo armeno, & oleo rosato. Quidam ab initio causæ, fortis attractionis, ponunt inter musculos tibiariū, uel brachij, uel super spatulis herbam flammulam, id est cuscute tritam, quæ quidem faciendo hulcerationem, emunctoriorū ad se trahit humores, & membrorum principalium. Istud remedium in robustis corporibus, & ubi nulla adest febris, utile est, non alibi nec aliter. Nonnulli actuale faciunt cauterium super signo cum

ferro ignito, quod quidem plus conuenit robustis, & ubi non est ardua febris. Raimundus inquit quod the-riaca & bolus armenus non trahunt ad se uenenū, sed procul depellunt: ideo dicit non esse assumenda per os post secundum uel tertium diem, quando materia iam uenenoſa eſt, & cor ipſum attingit, niſi bene euacuata ſit & correcta. Item prohibet ne unquam ſuper ſigno ponantur, nec etiā in uultu apponantur, niſi ſignum extra emunctoria fuerit, & quoq; ante tertium diem, & in circuitu, non ſupra. Poſteſt adminiſtrari bolus armenus etiam poſt ſeptimum diem, plaga uenenoſa expurgata, ungenſo in circuitu. Sic igitur conuenit in tertio antequam plaga ſit facta uenenoſa: & conuenit poſt ſeptimum, poſtquā plaga uenenoſa expurgata eſt: in circuitu autem ungi debet cum oleo roſato, aceto roſato, & aqua roſarum ad deſerendum membrum. Hactenus Hiſpanenſium & Catelanorū narrauimus opiniones unā cum correctiombus Arnoldi & Raimundi medicorū ſingularium: uera res eſt, & Raimundus huius eſt ſententiæ, ſcilicet quod non debeat purgari infirmus cum phlebotomia, medicina, aut uomitū, quando apoſtēma repletum eſt admodum, & uenenoſum, hoc eſt, tranſacto die ſecundo, ne uenenum tali motione intro reuertatur. Hæc quidem opinio uidetur corrigenda ſecundum alios, & ſic uidelicet purgari debet ſi opus ſit (cum dictis obſeruantijs) etiam poſt ipſam diem ſecundum, ſic tamen quod dum purgatur applicet

applicet uentofas & fanguifugas, fub & fuper figno,
 & quod cor defendatur intus & extrâ cum cordialia
 bus frigidis: & hic quoq; modus non prorfus eſt alie
 nus ab intentione præfati Raimundi.

De aſtantium conſeruacione qui infirmû regunt.

Caput .XXIII.

Huius aſtantes præterea quæ dicta ſunt in prin
 cipio pro conſeruacione (ſcilicet theriacam, pi
 lulas & ſimilia) niſi uacui fuerint ſanguinea ſuperflua
 tate, debent aliquantulum ſanguinis extrahere ex uena
 cõmuni, facta bona purgatione cum dictarum pilula
 rum drachma una, uel ſaltem media. Vtile eſt ſæpius
 ſumant pulueres & medicinam contra morbum, ut in
 præcedentibus dictum eſt, & maneat quo magis pro
 cul poſſunt ab infirmo, præſertim quum ſunt ieiuni.
 Euentetur ſæpe locus habitacionis, & fiant ſumigia,
 ut ſuprà dictum eſt, nunquam prætermitendo tereben
 thinam: geſtent in manibus faces ardentes, & carbones
 bene ſuccenſos bonis odoribus ſumigantes, lauent uni
 uerſum corpus cû aceto tepido bis in die, ſcilicet manẽ
 & ſerò. Sæpenumero mutet indumeta, & frequentius
 renouet ſumigia, maxime cum thure, terebenthina,
 iunipero, myrto, ſandalis, roſis, & camphora uel ro
 remarino, lauro et ſimilibus. Teneat in manibus aran
 cium & faſciculũ rutæ uel quercule maioris & menta
 ac meliſſe cum myrto & floſculis recentibus: ſit ſema

per bene purgatus ab omni humore et cibo superfluo. Iterum repete salutiferum illum odorem cum aqua rosarum, aceto rosato, uino maluatico, Zedoaria, uel corticibus citri: super omnia lauet se pius cum his manus & uultum. Cuius etiam compositionis pauculum bibat, & teneat etiam admotam naribus spongiam in eadem iam dicta mixtura intinctam, ligatam in ligno fraxini: quoniam tantam habet fraxinus contra uenum potentiam, ut nullum animal ueneficum eius appropinquare audeat umbræ, suo neque odori: potius enim sese sponte ad concremandum igni concederet, quam ut huic proxime adhereret arbori. Faciant sepiuscule ignes & focum per uniuersam domum, maxime cum lignis & rebus odoriferis. Nec putet qui semel ab hoc morbo liberatus est, sese deinceps nõ posse hoc in casu perire: quia presenti anno ter unum ex Florentinis nostris hic morbus inuasit, qui secundo perfecte liberatus, tertio mortem euadere non potuit.

Eodem iterum anno in mense Septembri mulierculam liberaui quandam à peste: sana equidem erat, ut cæteri qui semper sospites extiterant: at quum inter morbos uersaretur, post dies xvij. iterum infecta perijt. Nulli confidendum est in hoc quod cæteris sit fortior & magis sanus, quoniam uenenum ita fortes interimie ut debiles. Imò uenenum istud plus quam reliquos offendit sanguineos atq; robustos, eo quod aperte sunt illis pectoris uia, habent & cor ualde calidum, multumq; sanguinem

Sanguinem calidum & humidum, ideo cordis ipsa caliditas per meatus apertos multum trahit aërem perniciosum, & quidem subito trahit, antequam temperari transitu possit. Etenim sanguinis caliditas perquam cito succenditur & inflammatur. Confestim putrefactioni subest humiditas, in que uenenum conuertitur: quippe ut quanto plus in uase uini, & quanto potentius, tanto etiam in plus, tumq; in mordacius uertitur acetum: sic potens uenenum, tanto quidem abundantior, quanto calidior fuerit in pectore sanguis, quando equidem sanguis fit ipse uenenum, perquamfaciliter paruoq; ipsius contactu transmutatur ad idem. Conuertunt enim se alterutrū contacte inuicem partes ad uenenum. Nec te pretereat o qui patientis curam geris, quod quanto illi es propinquior, tum cognatione, tum complexionis uel naturæ ac constellationis symbolitate, tanto quidem maiori contagionis subiaces periculo: quia lationis quædam inest qualitati promptitudo, ut similis ad simile adimpleri transmutatio possit, ueluti ignis ad aërem, ad aquam aëris, huius ad terram. Et quum duæ citharæ, binæ uel fidiculæ uersimodulantur eodem, tunc quidem resonat motus, uoxq; huius in illam. Si uero petis, quas intret per uias uenenum? respondeo, quod omnes per corporis poros, maxime qui magis aperti. Citius autem offendit quando per nares, per os, perq; pulsus ingreditur, & multo quidem fortius si uias adinuenierit in calidis, humidis

subtilibusq; apertas humoribus, et si quoq; à similibus
 prouenit humoribus, siq; influentia Martis cum diuer
 so euenit, & modo contrario, cumq; Saturnio influxu
 se quidem eo tardius demonstrat. Multoties immanet
 uestibus diu & cute uijs patentibus & uenis cordi pro
 pinquis, nec inde quisquam grauari uidetur, quia pau
 culus est, leuisq; uapor, nec eam habet cæteris ut cordi
 partibus contrarietate, sed ipsi tantillum quum pri
 mum cordi contiguum efficitur, manifeste non occulte
 ledit. Similiter rabidi canis uenenum, necnon & alia
 suam longo etiam post tempore detegunt offensionem.
 Hæc denique scias uelim, quod scilicet per bimestre
 spacium remanet uenenum in personis. Parietes, fæ
 ramenta, & quæ sunt ex lignis constructa, nisi corri
 gantur cum lotionibus, fumigijs, ignibus, per annum
 uel plus fortè suam reseruant uenenositatem. Vestes
 quoque laneæ, & id genus nisi euententur, lauentur,
 sæpiusq; fumigentur, uel ponantur ad ignem, ad uena
 tum, ad solem, tribus annis & ultra remanent infectæ.
 Nosti quidem mucidi odorem arancij in qua mucea
 scerit capsula, multos seruari per annos. Similiter suo
 quo prius erat bombace musci diu permanet odor.
 Equidem ut ignis oleum, sic nutrimentum huius est la
 na ueneni: & quidem ita enutrit hæc lana uenenu, ut
 non modò conseruet ipsum, sed & augmentet, simulq;
 fortificet. Non est utendum pro cibi uel potus dispo
 sitione uasis illorum qui infecti sunt, nec tangi debet
 quicquid

quicquid adhaerit illis. **I**ucunde tibi uiuendum est, eo quod letitia uitalem confortat spiritum. **C**ontinenter & sobrie uiuas, siquidem tanti est ualoris sobrietas & continentia, ut ea sola mediante in multis & quidem grauibus (Athenis quæ fuerant) pestilentijs **S**ocrates philosophus sese seruarit incolumem. **I**nquiunt ideo **A**ristoteles atque **G**alenus talem esse in puris corporibus dispositionem, ut ferme nunquam sentiant pestem, uel ea ipsa (et si infecti) saltem non percunt.

En tibi iam duo, ut te conserues singularia trado. **P**arato ut bibi possit smaragdum, ut tangi, ut ore teneri, suspendique collo, cuius tanta est aduersus uenena uirtus, ut, teste **R**asi, **A**uenzoar, **S**erapione, tyris & bubonibus eius conspectu ex sese statim lumina cadant. **P**auperibus dare soleo raphanum syluestrem, parum pro uice ne sanguinem incendat: tantam enim habet contra uenenum efficaciam, ut scorpionem eius contactu crepari faciat: et dicit **D**ioscorides, quod trito cum aceto eius semine lotis manibus, tangendo serpentes nocere minime possunt. **L**apis bezoar (si quis posset habere eum) super omnia ualet aduersus uenena: quamuis enim **P**ersico idiomate id omne bezoar ab antiquis appellari solet cuius est proprietates uirtus que pellendi uenena: secundum tamen **S**erapionem, & **R**asim principaliter uocatur bezoar lapis quidam omnibus uenenis tum calidis tum frigidis morsibus, sunctis ue hulceribus uenenosis sua uirtute resistens.

& confert siue sumatur per os, tum etiam ore teneatur, uel è collo suspensus, tum denique quouis modo applicatus ad extra. Oritur in Syria, in India, in partibus Orientis, estq; diuersi, diuersus trini coloris. Nam quidam glaucus est & fuscus, quidam glaucus, fuscus & uiridis, alter uero albus & aliquantulum glauculus, uidelicet similis colori uini albi, clari: hic inter ceteros est optimus, leuis, delicatus, mollis, absq; sapore, splens ut lumen. Dosis eius quado per os recipitur est grana duodecim. Testificantur Rasis & Serapio sepius se suis compertum habuisse temporibus, quod preciosissimus iste lapis omnes tam simplices quam compositas medicinas, tum etiam compositas theriacas propria qualitate superauerit in resistendo uenenis. Inquit Hahamed, ligetur in anulo, insculpaturq; scilicet lapidi scorpionis imago, quum luna est in Scorpione, respiciendo ipsum ascendentem. Quo facto sigillentur cum eo thura quando luna fuerit in signo Scorpionis. Quod si postmodum huiuscemodi thuris puluerisati ad debitam quantitatem uenenato in potu dederis, tantum ualebit aduersus uenena, quantum & proprius ipse lapis. Inquit Abdallahamarach hunc se uidisse lapidem, quem comparasse ait filium Mamari, seque in solutionem lapidis Cordubæ pallatium dedisse. Serapion ait eundem mirabilia operari non solum in hominibus, sed & in ceteris quibusdam animantibus: primum quod contingendo hoc lapide scorpionis aculeum

Secum deperdit pungendi potentiam. Præterea tritum mixtumq; cum aqua, serpentisq; ori impostum, occidere eum asserit.

Fuge citò, procul, ac tarde reuertaris.

Caput XXXV.

Reseruare uisum est ad libri calcem principalium hac in materia regularum declarationem. Fuge quantum potes hominum conuersationem, & maxime quando es ieiunus. Sis semper remotus à socio ad minus per spacium bicubiti, & in loco libero, aperto: & ab insecto (quum secum loqueris) remotior saltem per sex cubitorum interstitium, & sub diuo uel loco aëreo, & caue ne uentorum status ab eo uersus te spiret. Inter te & ipsum sit sol, ignis, odores, uel tendens ad ipsum uentus: loca enim angusta simulq; turba hominum, ualde periculosa sunt. Hoc etiam commemoro, quod parietum procinctu ac domuum contingentia & continuatione multiplicatur morbosa contagio. Super omnia suadeo ut citò ac procul fugias ab his locis quibus imminet pestis, tardeq; redeas. Dixi citò, hoc est quam primum apparent signa proximæ pestis: quæ quidem signa sunt, quando eius loci aër extra naturalem suam dispositionem esse uidetur, declinando ad calidum & humidum, quando nebulosus, nubesq; dense, puluerulentus apparet, uenti grossi & tepidi, ac etiam quando aquæ & agri sumant & olent, sic pariter & pisces mali sunt saporis atq; odoris: Quum multa super terrâ

**Propinque
pestis præ
lagia.**

ex putrefactione nata apparent animalia, fungorum
 & putridarum herbarum copia, terræ fructus & ani-
 malia insipida sunt & parum conseruantur, turbida
 efficiuntur uina, multa & terrestria & aërea anima-
 lia ab eo loci recedunt, insolitæ oriuntur febres, laten-
 tes, furiosæ, continuæ, fallaces, cum pectoris anxietate,
 cum pulsus prostratione, phrenesis, urinarum
 turbulentia, palati intestinorum excoriations, oculor-
 um rubedo, uermes, morbilli, multæ sceminarum con-
 turbationes, iræ rabidæ, rixæ, dira bella, monstra na-
 turæ, mirandæque uel naturæ uel à deo signa, inuisa
 multū & rara. Hæc enim quæ diximus præfagia sunt
 propinquæ pestis. **T**unc igitur fuge antequā unus effi-
 ciaris de duodecim mille signatis. **I**d uero dupliciter
 fieri potest, scilicet uel quia iam captus eris cōtagione
 infectorū, uel quia tristem infecti aëris qualitatem iam
 receperis, sic quod pedetentim fiat ille tibi familiaris
 aër, ita quod nec aëri natura, nec aër illi resistet: uerū
 si alienam subito quæsieris auram, abibit primus aër
 illiq; natura resistet, & hic naturæ, prouenit unde pe-
 stis origo. **E**t etiam ut procul aufugias moneo, uidelicet
 ut ea te ad loca conseras quibus res, nec personæ, nec
 soni, strepitus, rumores quicunq; infecti loci ad te per-
 uenire ualeant. Sicq; remotus esto, ut alti intermedient
 montes, quibus uaporū prohibeatur accessus, ne uena-
 torum flatu, uel aëris dilatatione te possint cōtingere.
Considera loci ad quem curris dispositionē & situm,
 uidelicet

uidelicet ne pestilenti quouis modo sit similis aëri, ut
 pote in calido, frigido, humido, siccoq; nubibus, plu-
 uijs, uentis: sis denique tali in loco firmatus, ut uenti,
 nubes, pluuie, spirare, dilatari, abinde ad te moueri
 nequaquam possint. Nec te hoc fugiat, quod horosco-
 pus siue Ascendens alicuius urbis uel castelli infecte uel
 infecti sepius ad ea loca omnia pestem extendit, quæ
 illi ab initio ciuitati uel castello subiacent, & quæ ali-
 qualem eo cum Ascendente conformitatē habent. Tera-
 tio dicimus ut tarde reuertaris, quoniam pauillula
 transacti morbi remanēs infectio, potēs est ad eos per-
 quam subito maculandū omnes, qui etiam haud intema-
 pestiuo fugam tempore cœperūt, quia maiori subsunt
 periculo qui locum frequentant infectum quum prius
 aufugerint, quàm hi qui semper ibidem, cum cautela
 tamen, permanserunt, quoniam subita nouaq; male to-
 lerat natura accidentia: & præter hoc diutissime qui-
 dem remanent hæ (ut ante diximus) qualitates in pa-
 rietibus, lignamentis, uestibus, pannis quibusq; & cæ-
 teris. Quantum uero ad solius aëris dispositionem una
 sufficit angaria, ita ut ubi ad tres menses immunes ab
 hoc morbo omnes quicunq; sunt perstiterint, iudicari
 potest aërem iam fore purgatum. Sed esto cautissimus
 in appropinquatione & contactu eorū quæ plus aëre
 uenenum retinent. Prociectus fornacium in muris diu-
 tius seruant quàm ligna uenenosam caliditate n: uerū
 purificādo (ut sepius diximus) uidelicet cum ignibus,

340 MARS. F. EPIDEMIA RV M

lotionibus, euentationibus, fumigijs, odoribus, & reliquis. Purificantur homines communiter spacio quatuordecim dierum: domus, lignamenta & cætera in uiginti uno. Panni, uestimenta & huiusmodi spacio dierum uiginti octo. His habeas temporibus separata ad bibendum pariter & manducandum uascula, & lectisternia quæque, uel saltem si cætera non possis linteamina: reliqua lotionibus & fumigijs purificato. Equi, pecuniæ, supellestilia, sarcinule & huiusmodi nisi admodum caute egeris, uenenum diu seruare solent: quare uigil, cautus & prudens esto, cunctisq; ordinatim prouideas.

MARSILII • FICINI • EPIDEMIA RV M • ANTI DO
TI • FINIS,

21
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

